

KWIZDA FERENCZ JÁNOS
cs. és kir. ostr.-magy., román kir. és belga fejed. udv. szállítm.

Kerületi gyógyszerész Korneuburg, Bécs mellett.
8 arany-, 19 ezüst-érem, 30 dísz- és elismerő oklevél.

Kwizda féle Korneuburgi marha táppor

Állatorv. diáktól szer lovak-, marhák- és juhoknak. Közel 50 év óta a legtöbb istállóban használatban érvényesítve, rossz emésztés, valamint lehetséges a tej javítása s a tejelő-esség fokozása céljából. Egy doboz 1 kor. 40 fill. fél doboz 20 fill. Valódi csak a fenti védjeggyel és kapható minden gyógyszerárban és droguakereskedésben. Főraktár: **Török József gyógyszerár. Budapest, VI., Király-u. 12.**

PEMETEFÜZÜKORKA
rekedtség köhögés és hurut ellen.
ÁRA 60 fillér.

Kapható minden gyógytárban.

8869

CHOCOLAT
SUCHARD

schmeckt am feinsten

Angol sportjátékok,

valamint saját készítményű torna-eszközök, flügőgyak, mindennemű hálók, zsákok, ponyvák, zsinetek és gazdasági kö-télárak legújabb árjegyzékét kívánatra bérmentve küldi:

SEFFER ANTAL

Budapest, IV., Károly-u. 1., boltsz. 12.

„A világ legjobb sánálja” Párja
Földvály Imre frt 1.50

férfidivat és felsőnemű raktárában

Budapest, IV., Koronaherceg-utca 11. és
VIII., Kerepesi-út 9. 8784

Férfi ingek, Jäger-árak, vadász és sport-cikkék, keztyűk és nyakkendők dús választékban kaphatók.

MARGIT-CRÈME,
A női szépség elérésére, tökéletesítésére és fenntartására legkiválóbb és legbiztosabb a 8706

FÖLDES KELEMEN gyógyszer. Arad.

Kapható minden gyógyszerárban.
Főraktárak Budapestben: Török József és Dr. Egger Leó „Nádor” gyógyszer.

Törv. védve. **Legjobb szépség-szer.**

A 20 év óta ismert és kedvelt
Szőrirtószer (Epilatoire),
mely teljesen kirtja a szőrt az arczból a kéztől, a karjától és a lábától, mint azelőtt volt. Teljes foltlét. Ára 1 kis üvegnek 5 frt, 1 nagy üvegnek 10 frt.

Fischer Róbert
a vegytan tudora és szépségápolás Wien, I., Habsburggasse 4.

Fűszerek, melyek az orvosi és az egyes különleges esetekben használatát szolgálnak, ingyen és bérmentve küldetnek. A készítmények ártalmatlanságáról szóló bizonyítványok bármelyik beteg minden világából. Felvilágosítás szívesen adunk ingyen adatok, leveleket is. Raktárak Budapestben: Török József és Dr. Egger Leó „Nádor” gyógyszerárak. 8859

Osztálysorsjegyek

$\frac{1}{1} = 12$ kor., $\frac{1}{2} = 6$ kor.
 $\frac{1}{4} = 3$ „ $\frac{1}{8} = 1.50$ kor.

! Tévedés elkerülése végett ! Csak Budapest, IV., Váci-utca 37. sz. (a bank saját házában).

«**Mercur**» BANK és VÁLTÓÜZLET
részvénytársaság

8879

HIRDETMEY.

8876

Ezennel közzhírré tételük, hogy miután a Magyar Kir. Pénzügyminisztérium ellenőrző közegei a Magyar Kir. Szab. Osztálysorsjáték (VII. Sorsjáték) I. osztályára szóló sorsjegyeket felülvizsgálták, azok a felfeléirásoknak elárulását végett kiadattak. — A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium által jóváhagyott sorsolási terv itt következik:

A Magyar Kir. Szab. Osztálysorsjáték Sorsolási Terve.

Hetedik sorsjáték.

100,000 sorsjegy, 50,000 nyeremény.

Első osztály Betét 12 korona		Második osztály Betét 20 korona		Harmadik osztály Betét 32 korona		Negyedik osztály Betét 40 korona		Ötödik osztály Betét 32 korona	
Húzás: 1900 november 15. és 16.		Húzás: 1900 december 12. és 13.		Húzás: 1901 január 8., 9. és 10.		Húzás: 1901 február 6. és 7.		Húzás: 1901 február 27. és 28.	
Nyeremény	Korona	Nyeremény	Korona	Nyeremény	Korona	Nyeremény	Korona	Nyeremény	Korona
1 á	60000	1 á	70000	1 á	80000	1 á	90000	1 á	100000
1 á	20000	1 á	25000	1 á	30000	1 á	30000	1 á	30000
1 á	10000	1 á	10000	1 á	15000	1 á	20000	1 á	20000
1 á	5000	1 á	5000	1 á	15000	1 á	15000	1 á	15000
3 á 2000	6000	3 á 3000	9000	3 á 10000	30000	3 á 10000	30000	3 á 10000	30000
5 á 1000	5000	5 á 2000	10000	5 á 5000	25000	5 á 5000	25000	5 á 5000	25000
8 á 500	4000	8 á 1000	8000	8 á 2000	16000	8 á 2000	16000	8 á 2000	16000
30 á 300	9000	20 á 500	10000	10 á 1000	10000	10 á 1000	10000	10 á 1000	10000
50 á 100	5000	60 á 300	18000	70 á 500	35000	70 á 500	35000	70 á 500	35000
2900 á 40	116000	3900 á 80	312000	4900 á 130	637000	3900 á 170	663000	3900 á 200	780000
3000 nyer. Kor. 240000		4000 nyer. Kor. 477000		5000 nyer. Kor. 898000		4000 nyer. Kor. 934000		4000 nyer. Kor. 1061000	

Az I. osztály húzása 1900 november 15. és 16-án tartatik meg. A húzások a Magyar királyi ellenőrző hatóság és kir. közjegyző jelenlétében, nyilvánosan történnek a húzási teremben (IV., Eskü-tér, bejárat a Duna-utca felől). — Sorsjegyek a Magyar Kir. Szab. Osztálysorsjáték valamennyi elárulását kaphatják.

Budapest, 1900 október hó 14-én.

A Magyar Kir. Szab. Osztálysorsjáték Igazgatósága.
Lónyay Húzás

Franklin-Társulat nyomdája, (Budapest, IV., Egyetem-utca 4.)

42. SZÁM. 1900.

BUDAPEST, OKTÓBER 21.

47. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK (a Világkronikával) együtt: egész évre 24 korona, fél évre 12 „. Vasárnapi UJSÁG (a Világkronikával) együtt: egész évre 16 korona, fél évre 8 „. A POLITIKAI UJDONSÁGOK (a Világkronikával) együtt: egész évre 10 korona, fél évre 5 „. Külföldi előfizetőknek a postallag megfizetendő vitellő is csatolandó.

GRÓF PÁLFY JÁNOS HÁROMMILLIÓS ALAPÍTVÁNYA.

DESTOVA egy hét óta foglalkozik az egész hazai sajtó és az európai művelt nemzetek legtöbb újsága ama nagylelkű alapítvány-nal, a melyet egy dúsgazdag magyar főúr tett le az országos kormány kezébe. Idősb Pálffy János gróf közel három millió koronát érő uradalmat ajándékozott a nemzethez oly czélból, hogy a vagyon jövedelméből a magyar közép-osztály elszegényedett ifjai ösztöndíjakat kapjanak, az uradalmi várkastélynak tulajdonjoggal öt megillető három nyolczadrészét pedig közép-iskolai tanárok és ösztöndíjas tanulók nyári üdülőhelyéül szánta.

Idősb erdődi Pálffy János Ferencz gróf, a nagylelkű adományozó, 1829 július 29-én született Pozsonyban, a Pálffyak ősrégi nemzetségéből, mely családfáját a kilencedik század közepéig viszi vissza. 846-ban ringelsheimi Walpert gróf házasságot kötött Lesmona Adelburga grófnővel s a Pálffyak ebből a frigyből származtatják családjukat. 1383-ban született Komth Pál, e néven első, kinek felesége Illés Kata volt; a család mai két ága, az idősb és az ifjabb erdődi Pálffyak, benne tisztelik egyenes ősapjukat. E nemzetségből származott Pálffy II. Miklós, a győri hős (1552—1600), a ki Fugger Máriát bírta feleségül. Az 1679-ben elhalt Pálffy IV. Miklós grófnak 1663-ban János nevű fia született. Ez, e néven ötödik, 1751-ig élt; Magyarország nádora volt és a hadsereg tábornagya. Ő alapította meg a Pálffy grófok ifjabb ágát, mely, épen V. János palatinus révén, a „nádori” jelzővel is említtetik. Ebből az ifjabb, vagyis nádori ágából idősb Pálffy János a tizenegyedik s egyetlen férfi ivadék. Egyetlen testvére, Gabriela, gróf Andrássy Manó özvegye.

Gróf Pálffy János Pozsonyban végezte jogi tanulmányait, azután körülbelül tíz éven át az apjától rámaradt uradalmak kezelésével foglalkozott. Birtokai, a mikor átvette, aránylag igen keveset jövedelmeztek, azonban helyes gazdálkodással rövid idő alatt annyira vitte, hogy a jövedelmekből egyre gyarapíthatta a családi vagyont. Ifjú korában nagy utazásokat tett. Az összes nyugateurópai államokon kívül bejárta Oroszországot, Ázsia nyugati részeit és Afrika több vidékét. Hazáján kívül régóta Párishoz vonzódott legjobban. Több palotát is építette ott. Leghíresebb párisi háza a „palais Pompeyen”, mely azelőtt Napoleon Jeroméé volt. Ezt empire-stilusban egész újonnan rendezte be és óriási értékű műkincseket halmozott benne össze. Bécsben is van néhány palotája. Atyjától az osztrák fővárosban a Wallner-utczabeli nagy palota maradt rá. Ezt is empire-modorban rendezte be és becsesnél becsesebb történeti vonatkozású tárgyakat helyezett el benne, így többi közt I. Napoleon írószobáját, valódi Napoleon-ereklyékkel. Ebben a bécsi palotában szokta rendezni a híres Pálffy-estélyeket, melyeken főherczegek is szívesen megjelennek.

Budapestben szintén számos házat és palotát vett vagy építtetett. Magyarországon ezenkívül három megyében vannak birtokai: Barsban az oszlányi, Nyitraiban a bajmóczi és Pozsonyban, a család ősi fészkeben, hét uradalom. Bajmócztörténeti nevezetességgé vártak helyreállítására az utolsó tíz év alatt nagy összegeket fordított. Ez a vár, mely valamikor Nagy Lajos királyé volt s melyben Hunyadi Mátyás, Zala-

Brozik Venczel festménye.

GRÓF PÁLFY JÁNOS.

polya János, a Thurzók és a Rákóczyak is tartózkodtak, ma gazdag pompájával hirdeti a nemes gróf áldozatkészségét, műszeretét és finom ízlését.

Pálffy János gróf pozsonyi birtokai, az ősi koronázó városbeli két palotán kívül, a *bazini, bélaházi, szárazpataki, sárfői, királyfai, nyárasdi* és a *vöröskői* uradalom. A királyfai kastélyra legtöbb gondot fordít. Egyre mesés értékű műkincseket, különösen szobrokat és festményeket hozat oda a világ minden részéből. A képzőművészet terén Pálffy gróf régóta elsőrendű szakértő. Párisi, bécsi, pozsonyi, bajmóci és királyfai gyűjteményei világszerte ismeretesek és értékre meg gazdagságra nézve a magánosok múzeumi közt párjukat ritkítják. Alig van régibb vagy modern mester, a ki Pálffy gróf műkincsei közt képviselve ne volna és gyűjteményei egyáltalában arról híresek, hogy gyöngye mű alig van közöttük.

Pozsony-, nyitra- és barsmegyei birtokai összesen 110 ezer holdra, vagyis körülbelül 11 négyszögmérföldre terjednek. E terület nagyobb fele (hat és fél □ mérföld) igen jó minőségű szántóföld, és egyéb mezőgazdasági célokra alkalmas terület, a többi pedig jól kezelt erdőség.

A nemzeti alapítványul felajánlott vöröskői uradalomhoz a Pozsonymegye területén fekvő Alsó-Diós, Ottóvilgy, Cseszte, Pila és Dubova községek határában fekvő ingatlanok tartoznak. Területük közel 6500 kataszteri hold, hozzávetőleges forgalmi értékük ma két millió 743 ezer korona. Az egész uradalom teher nélküli. Belőle 763 hold szántóföld, a többi leginkább vadászterület. Van rajta azonkívül két fűrészmalom és *Vöröskő vára*.

A vadregényes fekvésű vár, melyről évszázadok során egész mondakör keletkezett, valószínűleg 1230 táján épült, Premiszláv Ottokár cseh király nevének, Konstancziának, III. Béla király leányának, rendeltére. A vár eredetét különben meglehetősen homály fedi. A legelső valaminek biztos adat róla az, hogy — egy XIII. századbeli németországi krónika szerint — Ottokár cseh király Bazin, Szentgyörgy és „Biberspurch” várát 1271-ben hatalmasan ostromolta. Biberspurch (= Bibersburg) a vöröskői vár német neve, melyet a *biber* (hód) szótól származtatnak és a vár alján folydogáló *Gidra* (Vidra) patakka is kapcsolatba hoznak. A vár *tót* neve: *Cserveni Kamen* jelentésre megegyezik a magyar Vöröskő elnevezéssel s valószínűleg a várhegy közelében, de még a fellegvár udvarán is elég sűrűn található *vörös kősziklára* vezethető vissza.

A várnak csak három nyolcezer része gróf Pálffy Jánosé, a többi pedig a család idősb ágából származó gróf Pálffy István tulajdona. Alapítvány mense, hogy a két gróf között birtokpör volna folyamatban, vagy pedig, hogy István gróf alkudozásokat folytatott volna a János gróf három nyolcezer részének megvétele iránt. Éppúgy nem igaz az az állítás sem, mintha János gróf szándékosan hanyagolta volna el az ő várrészét, minek következtében ez romladoságnak indult volna. Ellenkezőleg; János gróf már 7—8 évvel ezelőtt külsőleg teljesen jókarba helyeztette tulajdonát. Körülbelül ép annyi ideje, hogy az alapítvány eszméjével foglalkozik.

A magyar közeposztály sorsa régóta élénken foglalkoztatja a gróft. Nagy hatással voltak rá e részben Thiersnek, a francia köztársaság egykori elnökének eszméi, tervei és milliói alapítványa. Thiersnek egy erős francia közeposztály lebegett szeme előtt ideálként, midőn híres alapítványát tette. Hasonlóképpen gr. Pálffy János is évek óta azon van, hogy nagy vagyoná-

860. évi fénykép.

GRÓF PÁLFFY JÁNOS

nak egy részével a hanyatló magyar közeposztály sorsán nyihitni valahogy. A vöröskői uradalomra vonatkozólag Széll Kálmán miniszterelnökhöz intézett alapító levelében erre nézve ezt írja: „Úgy voltam és vagyok mindenkori meggyőződve, hogy a magyar államnak, mint ilyennek, föltétlenül szüksége van arra, miszerint a törzset képező magyar közeposztály föntartassék s mindinkább gyarapítva erősbitessék.” Az ehhez szükséges vagyoni eszközök előteremtéséhez a nemes gróf akként járult hozzá, hogy a vöröskői uradalom jövedelmeit kétharmadrészen 700 koronás, egyharmadrészen pedig 1000 koronás ösztöndíjakra szánta, „a mely ösztöndíjak által aztán a magyar közeposztály magyar családjainak megadatik a mód, hogy tehetséges és törekvő magyar értelmű gyermekeit közvetlenül a maga, közvetve pedig a magyar haza javára neveltesse föl.” A vöröskői várnak öt megillető háromnyolcezer részét nyári üdülőhelyül szánta erre érdemesült közepiskolai tanároknak és oly tanulóknak, a kik ösztöndíjaikat élvezik. Az egész alapítványt a magyar kormány fogja mint állami birtokot kezelni.

Az uradalom jövedelmeinek hasznélvezetét a gróf magának tartotta fenn. Ezzel arra célzott, hogy élete fogytáig egészen a saját eszméi szerint javíthassa, fejleszthesse az uradalmat és *mintagazdaság* gyanánt hagyhassa majd maga után az ismert célokat. A teljes jövedelmet a gazdaság javítására és a vöröskői várrész jókarban tartására szándékozik fordítani. Ezt különben már néhány év óta, t. i. azóta teszi, hogy az alapítvány tervével foglalkozni kezdett. Hitelesen meg van állapítva, hogy ennek a szándékának már 1896-ban fogamzott meg a gróf agyában, a mikor Párisban tanulmányozni kezdte Thiersnek hasonló irányú működését. Ezekkel a tényekkel szemben halomra dőlnek az afféle állítások, mintha az alapítvány terve holmi pilanatnyi szeszély műve volna.

A hetvenes évek első felében két esztendeig Pozsonymegyének és városának főispánja volt a nemes gróf és az ezzel járó összes jövedelmeket Pozsony város szegényeinek adománoztta. A megyei tisztviselő nyugdíjintézményét ő alapította, egymaga 20 ezer forinttal járulván annak létesítéséhez. Egy másik nagylelkű alapítványa ebből az időből a *közmagtári* alapítvány, melyet a gazdasági egyesület kezelése mellett inség idején vetőmag ingyenes osztogatására használnak fel.

Az 1873-iki kolerajárvány idején gróf Pálffy

János saját költségére huszonöt orvost hívott meg a megyébe és maga díjazta őket. Azonkívül 60,000 forint ára élelmiszert vásárolt az inségesek részére, s a betegeket a barakk-kórházakban naponként maga is meglátogatta, hogy meggyőződjék intézkedéseinek pontos végrehajtásáról.

A somorjai és a nagyszombati polgári iskolát ő alapította, a pozsonyi evang. teológiai akadémia alapításához is 16,000 forinttal járult. A szegedi árvizkárosultak javára 50,000 forintot adott.

Bökezésének egyéb bizonyítékai közül említésre méltó, hogy Pilotynak „Néző Róma égésénél” című nagy olajfestményét ő ajándékozta a Nemzeti Múzeumnak.

Pálffy János gróf a magyar főrendiház örökös tagja. Politikai hitvallása, melytől soha el nem tért, a tiszta szabadelvűség. Pozsonyban és a fővárosban évtizedek óta csaknem minden oly mozgalomnak élén található, mely a liberalizmus térfoglalásával összefügg. Különben meglehetősen visszavonultságban él és nem igen érintkezik a közélet szereplő embereivel. Az év java részét Párisban tölti.

1884 óta valóságos belső titkos tanácsos, 1896-ban pedig a király az első osztályú vas-korona-renddel tüntette ki.*

Kumlik Emil.

BETEG-ÁGYNÁL.

Megraktad vállamat keresztrel
S minden nap új próbára vár,
Haragoddal már ne keress fel,
Tekints rám egyszer áldva már!
A mit Te ellened vétettem,
Uram, már százszor megszenvettem,
Érzem hatalmad, mely letörhet,
De jó vagy, Uram, könyörülj meg!

Esendő vagyok, tudom azt jól,
Tettem hibás, vétkez szavam,
De oh, bocsáss meg irtalomból,
Gyarlók vagyunk mindannyian.
S ha büntetsz, hát büntess csak engem,
Bűnöm zsoldját magam viseljem,
S ne sújtsd, ne bántsd az én helyembe,
A ki ártatlan, tiszta, gyenge.

Hiszen te vagy az egy jó Isten,
A bocsánat, a szeretet,
Nem állsz boszút harmadiziglen
Apáért sújtván gyermekeket
Ha engemet csapdos villámod,
Érzem benne az igazságot,
De büntetést hogy érdemel meg,
Ki tisztán néz rád, ez a gyermek?

Milyen bizón tekint az Égre!
Hogy teszi össze kis kezét!
Mily nyugton hívja segítségre
A jó Isten édes nevét!
És haragod őt látogatja?
Őt bünteted, hogy sírjon atyja?
Oh ne engedj kétségbe esnem,
Hiszen te vagy az igaz Isten!

Uram! szüntesd meg haragod már
S áraszd reám kegyelmedet,
A szenvedés megtisztított már
S nem daczolok többé veled!
Igazságod van és hatalmad,
Oh Isten, gyakorolj irtalmat!
Atyám, békülj ki gyermekeddel,
S a mit te adtál, azt ne vedd el!

Inczedy László.

* A nagyobbik arckép, melyet közlünk, Brožík Venczel festménye után készült, melyet a híres festő néhány évvel ezelőtt készített Párisban. A kisebbik a hatvanas évek elejéről való fénykép. A gróf újabb időben nem fényképeztette le magát.

ALSÓ-SZTREGOVÁN.

Szent hely, a hol borongva játok.
A tájra őszi napsugárok
Aranyleptű terítve szét,
A hervadó élet nesztét
Míg hallgatok, szorult kebellem,
Elém nagy lelken mereng el
S örökszept alkotásnál,
Rég porladó szellemkirály!

Ódon falával és lakásod
Komor, miként nagy alkotásod,
Mely földet éggel összeköt,
S titokzatos, mint őszi kód
Leplébe burkolt messze róna,
Mikor lenge foszlányi róla
Fáradt madárként szállanak
S csodát valóra váltanak.

Büvös világ titkába látok,
Melyen megült egy régi átok,
De mely felett már ott dereng
A megváltás, mint síri csend;
S csak szellemed jöttére vára,
Hogy pattanjon rejtelve szára,
Mely hitre s küzdelemre hív,
Kétségi közt ha sajt a szív.

S mint hogyha ég a földre szállna:
Körülbeleg nagy lelked álma;
S a megmérhetlen végtelen
Küzdelmit átérezem.
S bár sejtelem csak biztatásod:
Úgy szép a lét, a mint te látod,
Ha fény, ború, kétség, remény,
Felhő gyanánt jó s újra mén.

S ha szédítő magasba törve,
Mint szárnyaszegett madárt, a földre
A lét talánya visszavon:
Könnyűlt kebellem hallgatom,
Eget vívó lelked túsáját,
A mely midőn búsongva jár át
Mélységben, nagy végtelen:
Jajogni nincs okom nekem.

Min nem hat át lelked világa:
A sejtelem csodás világa
Volt és leend örökkön át
S fel nem lebbenti fátyolát.
S a perezní let körébe zárva,
Miért remegjek én, az árva
S mélyebbre látni képtelen,
Hol szellemed nem jár velem?

Hantod felett borongva állok,
Szellemkirály! Mély síri álmod,
Minő csodás, büvös lehet!
Míg kérdezem, a táj felett
Hűs szél sebes zúgása támad,
— Talán a föld sohajt utánad? —
Mert befogadni szellemed,
Kicsiny volt és marad neked!

Panaszra mégse nyílik ajkam.
Szellemlang sűg fülembé, halkan:
„Kétség ne bántsa lelkedet!
Mert hogyha szíved úgy szeret
S bízik az Alkotó művében,
Mint én hívék, a meddig éltam:
Megnyugtát, hogy bár por levél,
De szellemed örökkön él!”

Szalay Károly.

MADÁCH SZÜLŐFÖLDJÉN.

Rég porladó nagy emberek egykori lakhelyei
csodás varázsszal hatnak a lélekre. Mintha szellemek
folyvást ott lebegne szülőföldjük felett.

A Madáchok ősi fészke, a Nógrádmegyében
fekvő Alsó-Sztrégova szintén azon helyek egyike,
hol ilyen hatás ragadja meg és foglalkoztatja a
látogató képzeletét.

A Ráros-Szalkától körülbelül hét kilométer-

Szerény Alajos rajza.

MADÁCH IMRE DOLGOZÓ-SZOBÁJA AZ ALSÓ-SZTREGOVAI KASTÉLYBAN.

nyire fekvő, egykor virágzó, ma már szegény és kis falunak, Alsó-Sztrégovának egyetlen nevezetessége a Madách család ősi kastélya; de egyúttal örök büszkesége is, hogy „Az ember tragédiájá”-nak halhatatlan költője itt született s itt halt meg.

A Ráros-Szalka vasúti állomástól Sztrégováig hűvös őszi éjszakán, a felhők között bujkáló hold gyöngye világítása mellett tett utam feledhetetlen lesz előttem. Az Ipoly folyó majd a Sztrégova patak mentén kanyargó út, a sűrű erdőkkel benőtt közepmagasságú hegyek, itt-ott kopár s vízmósasoktól barázdált hegyoldalak, a távolból hallatszó vizimalom zúgása s az éj párázatába burkolódzó táj titokzatos volta, benépesítve a képzeletnek Madách remekművéből szőtt alakjaival: leirhatatlan hangulatot keltettek lelkemben. Olykor babonás félelem fogott el, majd Madách szellemének eget földdel összefűző, kibékítő hatását éreztem s az éj csendjében szendörgő vidék felett szinte hallani véltem a „küzdj és bízza-bizzál” főmelelő, megnyugtató hangjait.

Meghatottságom tetőfokra hágott, mikor az ősi kastélynak Madách által lakott szobájában megszálltam. A kastély folyosójáról vasrácsos ajtón s kis előszobán át nyíló lakosztály tulajdonképp három helyiségből áll. Ezek egyikét Madách életében komor zöld festéséről „oroszlan-barlang”-nak, a benne levő billiárdról pedig „billiárd-szoba”-nak is nevezték. A lakás bútorzata ma is jobbadán a régi, melyet még Madách Imre használt. Ott van két íróasztala: az egyik, melyen az Ember tragédiáját írta, telve rá vonatkozó ereklékkel: a beszáradt, nagy fehér porcelán tintatartó, lúdszárnyából való író tollak, szemüvegek, látszóvelek, fából faragott szobrocskák, szivartartó, stb.; továbbá egy pár régi pamlag, székek, pipatartó néhány csibukkal, egy hintaszék, melyben Madách igen szeretett üldölgélni. Hálószobája falán az ágya felett egy általa ifjúkorában készített czeruza-rajz, egy pár vívó-masz, kesztyű, diszkard stb. A másik szobában egy íróasztal, melyet ritkábban használt, rajta kis földgömb, hamutartók s apró disztárgyak. A falakon Madách által festett táj- és genreképek függnek. A kis előszoba falán most is ott függ a plébából készült postaszekrény, melyben Madách leveleit szokták hazahordani a postahivatalból. Mindezt és sok más kegyeleti tárgyat Madách nagyműveltségű s költői lélekkel megáldott fia, Aladár, szerető gondnal őrzi s tartja együtt atyja kézikönyvtárával egyetemben.

A kastély egyik földszinti toronyszobájában van a nagy könyvtár s az Arpádok korából is számos nagybecsű oklevelet tartalmazó családi levéltár. E levéltár egyik bűvárlója, Latkóczy Mihály tanár megállapította, hogy a Madách-családdal női ágon közeli rokon Rimay-család egyik nevezetes tagja, Rimay János XVII. századbeli költőnk is e kastélyban született. Sajnálunk lehet, hogy az erre voltaképpen hivatott s illetékes körök mind a mai napig jóformán semmit se tettek sem az ereklék méltó elhelyezésére, sem a nagy irodalomtörténeti érdeklélő bíró hely megjelölésére.

A sztrégovai kastélyról beszélve, meg kell említenem, hogy tulajdonképpen két kastélya van a Madách-családnak Sztrégován. Az egyik, a régi, még Mátyás király korából való, sőt egy donatíós levél már 1430-ból emlékszik róla. A ma csak két toronnyal bíró, renaissance stílusú épület valaha négytornyú volt s egész erő lehetett. Egyik torony földszinti helyiségén maig megvan a régi csataki gyök lövő-rése. Kívül bástyafalak maradványai láthatók; egykor valószínűleg vízárokkal is körült volt véve. Az építészeti szempontból is érdekes régi kastély ma már lakásnak nem használható, de egy-két szobáját maga Madách is lakta egyszer-másor, s mint fia, Aladár jól emlékszik rá, egy ma már befalazott, Mátyás korából való márványparkányzattal ellátott kandalló tüze mellett sokszor elmerengett benne.

A másik, az újabb s a család által ma is lakott kastély körülbelül kétszáz éves. Tágas termei nagy kényelemmel vannak berendezve. Legtöbb bútor maig Madách korából való s az ebédli terem érdekes alakú nagy kályhája mellett — melyhez teljesen hasonló áll Madách dolgozó szobájában is — sokszor elmélázott az emberiség és a világok sorsán töprengő költő. A kastélyt körülvevő gyönyörű angolkert százados fái hányszor láthatóak Madách Imre borongva járnai a sokat szenvedő lelkében az egész emberiség sorsát szeretettel hordozó nemes férfútt.

Emlékezetes épülete Sztrégovának a ma már használatlan régi katolikus templom is, melyet egy ősi Madách-kastélyból alakítottak át, s melybe Madách atyja ifjú feleségét vitte haza. E roskatag templom oltárképét Madách Imre festette volt át s maig ott áll a Madách és Rimay család ezimerevel díszített barokkstílusú oltár.

A Madách szülőföldjén járva, meg kell em-

A BAJMÓCZI ŐSI HÁRSFA.

Dörre Tivadar rajza.

BAJMÓCZ VÁRA.

lékeznek örök nyugalma helyéről, a kis falu végén fekvő, kerítés nélküli temetőben, az országúttól alig néhány lépésnyire levő sírjáról is. A fiú kegyelet és hála egyszerű kis kápolna-szerű épületet tart fenn e nagy lélek porsátorát őrző sír felett, de egyetlen sor írás sem jelöli, hogy az a kis kápolna kinek porai felett emelkedik. A Sztregovára kegyeletos érzések által vezetett honfi, ha valaki meg nem mondja neki, nem is sejtetheti, hogy hol nyugszanak az Ember tragédiája költőjének földi maradványai. Madách nem egy család, hanem a nemzet halottjának tekintendő s így sírjának méltó megjelölése s emlékének megőrzése, gondozása a nemzet kötelessége.

Szalay Károly.

BAJMÓCZ VÁRA.

A hazafias nagy alapítványával országos örömet okozott gróf Pálffy Jánosnak egyik leg-szebb és legérdekesebb birtoka az ősrégi *bajmóczy vár*. Ez a festői fekvésű nagy vár Nyitra-megye északkeleti részében, a Nyitra folyó szép völgyére ereszkedő Kis-Magura hegyláncz-nak egyik nyúlványán emelkedik. A várhegy lábához a mintegy 1200 lakosú Bajmóczy városa támaszkodik.

A vár, melynek keletkezését az Árpádok idejére teszik, ma ó- és új-várból áll. Az ó-vár szabálytalan sokszögű régi, emeletes épületekkel. Ennek belső udvarán emelkedik az öt emeletes új-vár (úgynevezett fellegrvár) nagy messzeségre ellátzó csillag tornyaival és kupoláival.

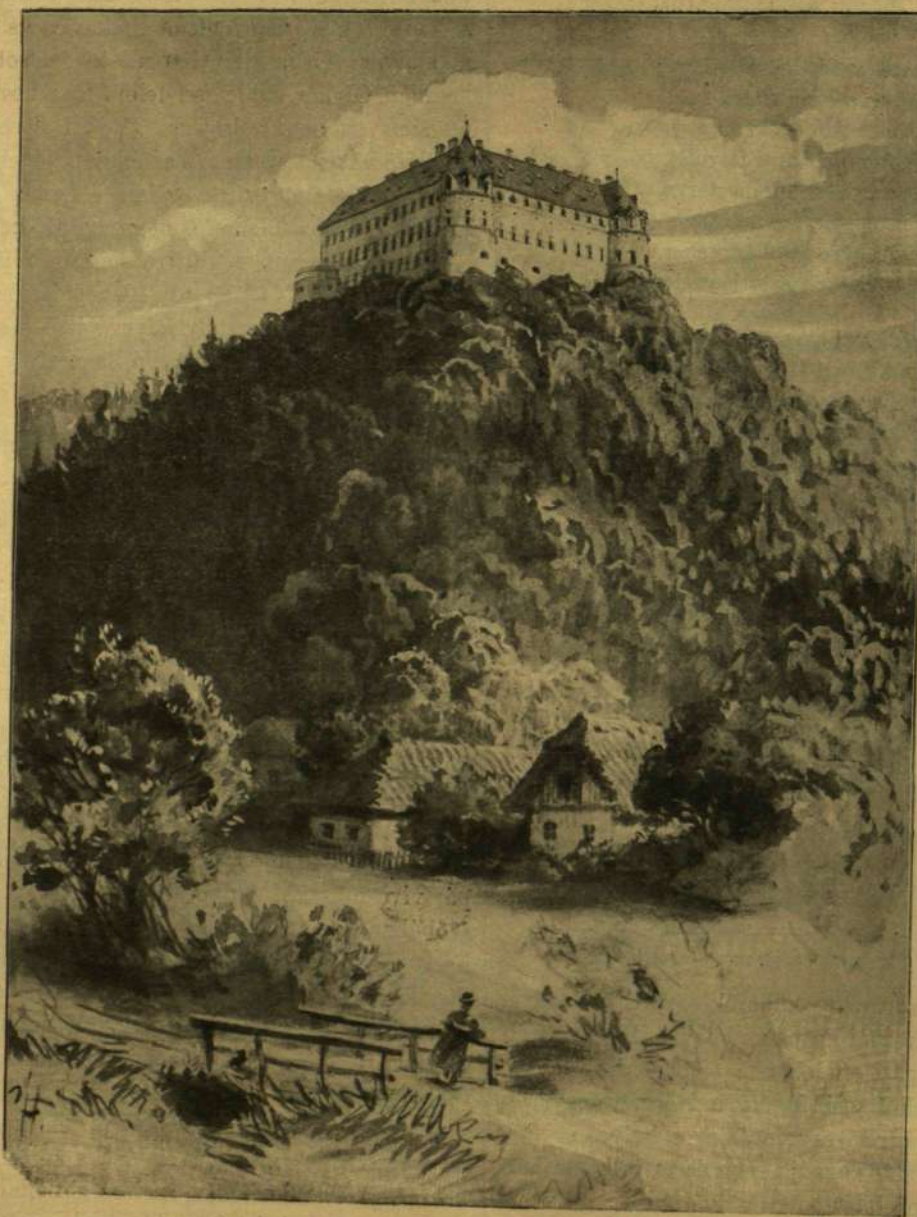
Bajmóczy vára eredetileg a királyé volt. Az utolsó Árpád után Venczel király 1301-ben Csák Máténak adta, ki után a századok folytán sok tulajdonos kezén ment át; Korvin János, Zápolyák, majd a Thurzók is birták, míg nem

II. Ferdinánd alatt 1637-ben, mint zálog, a Pálffyakra szállott, kik 1720 óta már örökös jogon bírják.

A vár időnként sok ostromot állt ki. 1530-ban a törökök vették, de nem tudták bevenni; 1599-ben Bocskay hadai ostromolták, de szintén sikertelenül, míg a Sempite felé futó Thurzó Szaniszlótól az a parancs nem érkezett, hogy nyissák meg kapuit Bocskay előtt; 1704-ben Rákóczy csapatai tíz hónapig ostromolták, végre, mivel a támadók a vár vízvezetékét elrontották, megadta magát Beresényinek, a ki 1708-ig megszállva tartotta.

A régi várkastélyt jelenlegi birtokosa, gróf Pálffy János nagy költséggel és fényesen újíttatta meg, illetőleg építtette saját tervrajzai és útasításai alapján későkori (XV. századi) francia esztésű iszlám, úgy hogy ez most házáknak egyik legmonumentálisabb ily nemű építménye.

De nemcsak a nagyság és stilszerűség teszik Bajmóczy várát országos nevezetességgé, hanem belső berendezése, műkincsei és különféle nagy értékű gyűjteményei is. Már csupán a nagy számú termek és szobák bebútorozása is becses-nél becsesebb régiségek gyűjteménye; a legtöbb darab a XVI. és XVII. századból származik. Vannak itt régi spanyol, úgyszintén XIV—XVI. századbéli berakott művi szekrények, a velen-czei doge-palotából kikerült, gyöngyházzal és nemes békateknővel kirakott székek, tükrök (azok közt a híres Pompadour tükre), függő-nyők, kárpitok, szőnyegek, régi kínai és japáni cloisonnet (rekeszes) művek és réztárgyak, régi (XV., XVI. századbéli) olasz majolika tálak, gyertyatartók, csillárok, kandallók, stb. mesés értékben. Rendkívül nagybecsűek a művészi tárgyak gyűjteményei, minők a családi képtár, magyar történelmi képek, a különböző régi iskolák híres mestereinek eredeti festményei, (Van Dyck, Juan-Juanes, Bourguignon, stb.), továbbá szobrok; aztán a fegyvergyűjtemény, melyben olyan ritkaságok láthatók, mint Kapisztrán János zászlaja, Bethlen Gábor ezüst disznyerge és más műtörténeti és iparművészeti remekek. Pedig ez a tömérdek kincs csak egy része azok-

VÖRÖSKŐ VÁRA.

Háry Gyula rajza.

nak a gyűjteményeknek, melyekben a műértő főur számos kastélyai és palotái dúslakodnak. Ime, ilyen pompás és nagy érdekességű Bajmóczy vára, melyet lapunk mai száma rajzban is bemutat, láttatva a külső udvarnak azt az 5—600 esztendőnek tartott híres vén hársfáját is, mely alatt II. Rákóczy Ferenc többször gyűlést tartott hűveivel.

AZ UTOLSÓ SZÓ ISTENHEZ.*

Irtá Eötvös Károly.

Hetven esztendővel ezelőtt, 1828 körül, tizen-nyolcz alsó-őrsi halász kora hajnalban bement a jégre halászni. Tizenkilencnek kellett volna lenni, de egyik valami ok miatt otthon maradt. Tizenkilenc emberből állott akkor egy bokor halász.

Karácson szombatja volt. Szerencsét kerestek. Délre kijöttek volna a jégről, délután meg bevitték volna a fogott halat Veszprémbe. A nagy karácsonestét még otthon ülték volna meg szeretteik körében, jó meleg szobában, új bor mellett, puha kalács mellett.

Eloolvasták volna a szentírásból urunk, ideviténk Jézus Krisztus születésének szent törté-

A RÉGI MADÁCH-KASTÉLY.

péig, csak úgy a mámai fehér partok irányában akartak egy kerítést vállalni. A lékelés, a hálórészítés meg is történt rendesen, békességben. Mikor bevégeztek úgy napkolte után: mindegyik húzott egyet a kulacsból s reggelire ropogtatták a tarisznyában hozott sós pogácsát.

Tizenegy óra tájban akartak hozzá fogni a

A RÉGI MADÁCH-KASTÉLY AZ UDVAR FELŐL.

netét; el is énekelték volna az Isten dicséretéről szóló szent éneket s azután átengedték volna magukat annak a kegyes örömmek és vidámságnak, mely megtölti a szíveket azon a napon, melyen a világ megváltója született. Így cselekedtek volna, a hogy illet akkor s illenék ma is szegény kalvinista jámbor emberhez.

A víz már december közepén beállott. Teljes szélesendben állott be s még hó se, még dér se szítalta be a fényes jeget. Mozdulatlan jég borította az óriási sík mezőt. Határtalan tükrök, melyben nappal a nap, éjjel a hold és a csillagok sugaras jó kedvvel nézegették magukat. Vihar még nem csatangolt, köd még nem szállongott a beállítás óta. Közelről, távolról fénylett a jég. Vastag még nem volt, de az embert megbirta már. Sőt az előző napon már kocsit is láttak rajta Somogyból, Siófok tájáról. Jól tudja azt a halász ember, mikor mehet a jégre.

Karácson szombatjának hajnalán is tiszta volt az ég s bár enyhébbre fordult az idő, nem volt aggodalomra semmi ok. Egy-két napi enyhe időt észre sem vesz a Balaton jege.

A tizennyolcz halászból öt-hat volt élemedett, egy-kettő közép idejű, a többi fiatal. Húsz év alatti surján legény. Kerítő hálójuk kisebb fajta volt. Nem is akartak bemenni a tó köz-

húzáshoz. Akkorra Somogy felől, Kőrös-hegy irányában, a »rohadó sarok« felől beborult az ég. Sötét, szürke, szennyes felhők kezdtek tornyosulni s jöttek előre irtóztató gyorsasággal. Egy percz alatt fölöttük volt, másik percz alatt körülvette őket a napsugártalan nappali szürke sötétség.

MADÁCH IMRE SÍRJA.

Szerény Alajos rajza.

KÉPEK ALSÓ-SZTREGOVÁRÓL.

Megjött a vész.

Balatonparti ember vésznek nevezi a vihart. Eltalálta jól. A kit a vihar a vizen vagy a jégen talál: azt már a vész találja meg. Isten legyen ahhoz irgalmas, kegyelmes.

Az éjszakáról, a Bakony felől jövő vihart eleve megérzi az alsó-őrsi halász, ritkán jöhet rá orozva. De Somogy felől nagy néha jön a vész, annak hamisságát még jól ki nem tapasztalta.

Zúgva, bömbölve, sivitva nyargalt előre a vihar, mint a neki vadult ménes a pusztán. A mesgyetlen jégén, a határtalan síkon nem volt akadály a első rohamára abban kellett hagyni a hálózást. Szemközt vele meg nem állhatott senki. Havas esőt hozott magával s mintha súlyos ökökkel csapkodott volna az emberek szemébe és arcába, daczolni vele nem lehetett. Hátat fordított neki mindenki, halat, hálót s szerszámot ott hagyva, előre hajtott fejvel menekültek előre a part felé.

A menekülők egyszer csak borzasztó csatogást hallanak maguk mögött. A vihar sulya alatt megrokkant a jégmező s darabokra szakadozott a jég. A nekibőszült szélvész fölverte a hullámokat s kergette maga előtt a széttördelt jégtáblákat. Imitt-amott torlaszokat emelt, másutt meg épen maradt egész jégtelket hajtott előre. Szegény alsó-őrsi halásznak még imádkozni, még Istenhez fohászni sem maradt idejük.

Tíz halász csakhamar eltűnt. Jég eltemette, hullám elnyelte, vihar elsodorta: ki tudná azt. Mikor szép kikeletkor, enyhe tavaszi napon a tíz halász holttestét megtalálták a gamászaiz tiszta homokon: egyik se tudta elmondani, hogyan esett hirtelen jött szomorú halála.

Nyolcz halász véletlenül, öntudatlanul egy

* »Utazás a Balaton körül« című, saját alatt levő művéből.

KÁRPÁTI GRACZIÁN KLÉZSEI LELKÉSZ.
(„A moldvai csángókról” című költeményhez.)

nagyobb jégmezőre menekült. Ezt a mezőt nem törte össze a vihar, hanem hajította maga előtt épen hazafelé. Alsó-Órs felé, annak a foknak irányában, mely a falu alatt bekönyököl a Balatonba. Akkor pusztá domb, ma díszes nyaralók, szőlők, gyümölcsösök telepe. Ha a viharban lesz kis szivósság, ha útközben mást nem gondol, ha rossz indulata erőt nem vesz rajta: akkor a nyolcz ember megmenekül. Három öreg, öt fiatal. A jégmező partjain forr, habzik, zuhog a hullám tajtékja s torlódnak a jégdarabok köröskörül, maga a jégmező csöndesen úszik előre. Csak a vihar tánczol rajta, csak nyolcz halálra szánt ember imádkozik rajta.

Fönt a fokon, a domb tetején, száz ember, asszony, gyermek, rokon, jóbarát áll, néz, vár, int, kezeit fölemeli, zokog, jajgat, imádkozik azok fölött, a kik már csöndesen nyugosznak a vizek mélyén és azok fölött, a kiket feléjük hajt a jégmező.

Minden hiába!

Alsó-Órs fönt a magaslaton fekszik, jó ezer ölnyre vagy messzebbre a víz partjaitól. Mikor meglátták az emberek, hogy Somogy felől beborul a láthatár s gyorsan tör előre a vihar: keserű jajkiáltásban tört ki a nép aggodalma. Mi lesz azokból, kik kimentek a jégre?

Higgadt emberek csitították a zokogókat. Jó az Isten. Segíteni, segíteni!

Rögtön összeszedték minden csákyát, minden hosszú kötelet s ki gyalog, ki kocsin siettek le a partra. Csónakot, lélekvesztőt leakasztottak lánczáról s erős bátor ifjak, viharbíró férfiak vaskézrel, kemény aggyal siettek megkísérteni: be lehetne-e menni a veszendő lelkekért? Lehetetlen.

Ott volt már a vihar. Összetört jégen halandó meg nem állhat. Jégtorlaszon csónak előre nem mehet. Minden hiába.

De jött a nyolcz halász a jégmezőn. Mindig közelebb, mindig közelebb. Jól látták, hogy nyolczan vannak: — jól tudták, hogy tizen-nyolczan voltak. Ki az a nyolcz? Fölsírnem nem lehetett.

- Az én apám!
- Az én jegyesem!
- Az én fiam!
- Az én testvérem!

Apák, anyák, testvérek, hajadonok, menyasszonyok, jegyesek: mind fölkeresték a magukét. A vihar, a hó, a szürkület, a távolság, a remény, az Isten irgalmában való hit minden szerető szívnek a magáét mutatta meg.

Az öreg lelkész arcán lecsordult két nehéz

könyecsepp. Nem szólt, csak suttogott. Imára kulcsolt két kezére nézett.

— Boldogtalan hieim, ők csak nyolczan vannak és ti mind a tizennyolczat látjátok! Istennek kegyelme vigasztaljon meg benneteket.

Minden elmúló perezt mutatá, hogy Istennek kegyelme lesz azokkal, a kik még élnek a vizeken. A jégmező már közelgett a nádas felé, alig volt távolabb két puskalövésnyinél. Már lelkendezve remélte mindenki, hogy az ő szerelmese megszabadul.

Minden hiába.

Egy szempillantás, megszűnt a somogyi szél. Szélesend támadott. A hullám még tajtékzott, de a jégmező már nem mozdult előre. A másik szempillantásban megeredt a bakonyi szél. Először lassan, azután erősebben. Az emberek ott a fokon csak azt vették észre, hogy a jégmező visszafordul s megy a Balaton közepe felé.

Mindenható Isten, — mi történt most már?

Egy szivszaggató jajkiáltás harsogott fel az ég felé. A bakonyi szél ennek hangját vitte el azokhoz, a kik elmúlásuk fele siettek.

De ő tőlük nem a sirás, nem a jajgatás hangja jött vissza a szárazföld felé.

Négy óra volt már délután. A nap lenyugodott. A sötét felhők feketévé tették az alkonyatot. Se hold, se csillagfény. Lassanként elkezdett esni az ónos eső. Jéggég, kéreggég fagyott a ruha mindenkin.

A nyolcz ember, míg menekülését látta, míg a parton levő szeretteit látta, néma volt. Csak szívük beszélt. De a mikor eltűnt előlük a part, elveszett előlük szeretteik arca s elveszett a menekülés minden reménye: megnyílt szívük is, ajkuk is.

A parton állókhoz egyszer csak szent ének hangjait hozta a távol és a sötétség. A temetőbe menők szent dalait énekelte nyolcz tiszta, erős férfihang:

„Oh Isten, tördelt hangokkal
Én is hozzád fordulok.
Míg itt küzdök a habokkal,
Kormányodhoz fordulok!”

A kálvinisták egyházi gyászenéke ez.

Egy szélrohamb jött, a parton állók nem hallottak semmit.

Azután újra elhullámozott a parton állókhoz a szent ének dallama:

„Én kedvesim, szerelmesim
Már ne sirjatok.
Jóságokért az Istentől
Áldást várjatok!”

A jó öreg lelkész sirva mormolta magában: ezt már nem nyolczan éneklük, hanem csak négyen.

Még egyszer előtört a hang az éjszakából, a messzeségből, a hóviharból. De ezt már csak egy ifjú énekelte:

„Nincs már szívem félelmére,
Nézni sírom fenekére...
Változatosok félelmeim...
Reménységgé, örömmé,
Mert nem alszom el örökké!”

Elhallgatott ez is.

De a másik pillanatban, mint a harang kondulása, még egyszer felharsant az ifjú hangja. — Örökké!

Azután csak a szél zúgott, csak a jég harsogott.

Egy szép ifjú hajadon lány ott a parton fűtönként szaggatta selymháját. És vonaglott ott a fagyos kövön. Ő megismerte az utolsó dal hangját...

PETRÁCS INCZE, VOLT KLÉZSEI LELKÉSZ.
(„A moldvai csángókról” című költeményhez.)

A MOLDVAI CSÁNGÓKRÓL.

A magyar olvasó közönség sokat hallott már a csángókról, amaz idegenbe szakadt magyarokról, a kik hosszú idő óta élnek ott, de azért anyanyelvüket, ősi szokásaikat, nemzeti jellemvonásaikat annyira, a mennyire megőrizték mind e mai napig.

A bukovinai csángók jobban megőrizhették nemzeti vonásaikat. Ők legfeljebb másfél száz esztendeje, hogy kikerültek hazánkból; a magyar határ közelében laktak, ugyanazon uralkodó alattvalói maradtak, s a politikai alakulás is könnyített sorsukon; mindazáltal az utóbbi években sokan visszatértek hazánkba. Egészen másképp van a voltaképeni, az igazi csángók: a moldvaiak dolga.

Történetük a múlt homályába vész. Ők maguk sok helyen szittya ivadéknak mondják magukat és ösüktől Attilát emlegetik. Ő utánuk több utazó is hun maradványoknak nevezte őket. De történeti adatok szerint csak annyit állíthatunk biztosan, hogy ezek a csángók magyar földről, talán a székelyek közül kerültek ki Moldvába.

Azok a magyar utazók, kik régebben írtak a csángókról, úgy mint Bandinus Marcus vizitator (1646—47.), Zöld Péter (1770.), Pater Gegő Elek (1838.), Jerney János (1844—45.), Veszely, Imets és Kovács társakkal (1870.), és legutóbb Ballagi Aladár (1887.) foglalkoztak történetükkel is, míg Szarvas Gábor (1873.), Munkácsi és Kunos (1880.) tisztán a szaknyelvészet szempontjából írtak a csángókról.

A moldvai csángóknak — kik mind katolikusok — története összefügg a moldvai misszionáriusok történetével s a kutatásnak csakis ebben az irányban lehet helyes az útja.

A moldvai katolikus misszió 1252-ben kezdődött. Egy 1874-iki moldvai kalendárium ismertetőjében röviden a moldvai misszió múltját, történeti források alapján azt mondja egy helyen, hogy: „1370-ben Lajos, Magyarország királya, mikor néhány területet meghódított volt Keleten, több papot Moldvába küldött a katolikus vallás terjesztésére.” E szerint a moldvai csángók már több mint hét évszázada elszakadtak hazájuktól. Azóta átmentek tatár rabságon, oláh vajdák zsarnokságán, török rabigán, de nyelvüket, a legfőbbet, úgy a hogy megőrizték, mint szintén a vallásukat is.

A múlt nyáron főképp nyelvészeti czélból kint jártam közöttük. Ebből az utamból szolgállok itt egy kis ismertetéssel.

A moldvai csángók tudják magukról, hogy magyarok, mert hiszen él még emlékeztetükben „Nagy-Magyarország”, a hol „tisztább a tanács” (beszéd), mint ő náluk.

A Szereth partján és mellékein laktak, s éjszaki és déli csángókra oszlanak.

A déliek Bakau nevű román kerületi szék-

várostól délre laktak. Ezek között találhatjuk a legnépesebb és legtisztább csángó falvakat. A mint az ember Bakauból délre elindul, a Szereth partján, sorra éri Lúzi Kalugara, Bogdánfalva, Nagypatak, Forrófalva, Klézse magyar falvakat: a Szereth jobb partján; a tulsón: Valeni, s messze délen Ad Jud-dal szemben Ploskucén falukat. Ezek a nagyobbak s azok, a melyekben az összes lakosság magyar. Rendszerint három ember van ezekben a falvakban, a ki nem tud magyarul: a pap (többnyire német, vagy olasz misszionárius barát; a világi papok csak most kezdenek tért foglalni, s ezek tanulgatnak is magyarul), a jegyző és a tanító. A mikor a gyermek az iskolába kerül, alig tud egy hangot olábul, mikor pedig kikerül, már szavainak egyharmada oláh.

A falvak szép fekvésűek. Egy sem a völgyfenekén épült, mert a Szereth termékeny lapályát termőföldnek használják mindenütt. A falvakat a hegyoldalakban építették úgy, hogy a vasútról, (a melynek állomása van Forrófalva és Bogdánfalva mellett, csaknem mindet látni lehet. Csak egyet nem, azt, a melyik túl van a hegyeken, egy eldugott völgyben, és a melyiket idehaza a legjobban ismernek. Klézset értem, a melyet annyira híressé tett szerencsétlenül járt, csángó születésű régi papja, Petrács Ince János, vagy a hogy a nép ismerte és emlékszik rá: pater János, a ki Rokontföldi név alatt irgatótt a „Magyar Nyelvőr”-be. Ő maga gyakran eljárt hozzánk, az Akadémiával érintkezésben állott, sőt egy könyvecskét is írt a csángókról feleletül azokra a kérdésekre, a melyeket régebben Döbrentey Gábor tett közzé.

Petrács Ince János negyven esztendeig volt pap Klézsen, míg nem 1886 szept. 6-án a még életéről aggyastán rablógylkosoknak esett áldozatul. Megöletésének körülményeit nem derítette ki az akkori román hatóság. Annyi bizonyos, hogy saját szobájában támadtak rá, a klézsei paplak ama kis, hosszúkás szobájában, a melynek egyetlen ablaka az épület mellett való kamarára szolgált. A mikor Neumann, a bogdánfalvi pap megtudta ezt esetet, gyalog sietett át székelyéről a szerencsétlen pap lakására, a hol borzasztó látvány tárult elébe.

Véres fejjel, sárga arccal, de egyenes fej-tartással sétált a szobában a szűk termetű Petrács. Neumannt nagyon szerette Petrács és bár megismerte gyilkosait hangjukról, nevöket nem akarta neki sem megmondani. Vagy két havi szenvedés után titkát magával vitte a klézsei temető kicsiny kápolnájába, a melyben örök álmát aluszsza.

Fakerezt van a földre állítva azon a helyen, a hol nyugszik, s ez van rávésvé primitív alakú betűkkel:

„Tiszteendő Pater Petrács János klézsei meggyének 45 esztendő lelkéi pásztorai itt fekszik. Kimúlt ez világból a rablók keze által életének 75. esztendejében, papságának 50. esztendejében, szeptember 6. napján, Anno 1886.” (Egy kis hiba van a feliraton, mert csak 42 évig volt Klézseben; 3-ig Pusztinában lelkészkedett).

Vagy hat német és olasz pap megpróbálkozott Klézsevel, e leggyengébb moldvai parókhiával, de egy sem boldogult Petrács után; oda magyar ember kellett.

Most is magyar pap végzi ott nehéz, kettős misszióját. Méltó arra, hogy megemlítjük s arczmását megismertessük, mert a magyar eredetű és érzelmű pap az idegenben élő magyarok támasza, tanácsadója, mindene.

Kárpáti Graczián javakorban levő férfi. 1853-ban született Nagybanján. Ott és Nagyváradon tanult, 1878-ban lépett be a minoritákhoz, s 1881-ben szentelték fel. Szilágysomlyói, nagybanjáyi és aradi tanárkodása után 1889-ben egri tanulmányi felügyelő lett, azután aradi hitoktató; 1894-ben pápai küldéssel Klézsebe ment misszionáriusnak.

Ő az egyetlen magyar pap a csángóknál. A többire sem lehet panaszkodni, mert jó papok s idegen létükre is hievei a magyar nyelvnek, a mennyire lehetik.

Bizony szükség is van erre, mert a mi csángóink sok olyat eltanultak szomszédaiktól, a mit nem kellett volna.

Az, hogy ruhájuk oláhok, még nem nagy hiba; viseletük különben mégis eltér az oláhokétól annyira, hogy nem lehet őket egymással össze-
tévesztetni. A férfiak vállán elomló hosszú haj,

FODOR MÁRTON NAGYPATAKI GAZDA.

A KLÉZSEI KÁNTOR ÉS FELESÉGE.

PIATAL CSÁNGÓ HÁZASPÁR.

A MOLDVAI CSÁNGÓKRÓL.

a gagya (gatyá), a széles öv, vagy az asszonyok kátrinczája (a szoknya helyett használt ruhadarab, a melyet egyszerűen derekuk köré csavarják és kötnek), a szoknya, a hogy a daróc téli kabátot nevezik oláhosan, még nem bántana bennünket. De ezek alatt az idegen ruhák alatt a test sem olyan igazán magyar már.

A csángók mind jómódú emberek. Még a legszegényebbet sem nevezhetjük igazán szegénynek, mert annak is terem annyi szőlője (ez a fő jövedelmi czikk délen), hogy nem jár koldulni. Nincsen csángó koldus. Jómóduk folytán nem szorultak a kukoriczára, és mamaliga nélkül mégis szomorú az életük.

Nagyobb baj, hogy erkölcsök is oda simultak az oláh erkölcsökhöz.

Nagy, szűk, izmos embereknek véltem őket, és csenevész, vézna, sokszor alacsony legényeket találtam (persze van kivétel), a kik már 18 éves korukban házasodnak. A legények kalapjukon gyöngysorokat viselnek: *gejtán*-t. A melyik legénynek *gejtánja* van, az annak a jele, hogy van szeretője, mert a legény maga nem vásárol *gejtánt*. Ha van a kalapján, azt a szeretőjétől kapta. Némelyik aztán annyit felrak belőle néhol széles karimájú s néhol félezilinder alakú kalapjára, hogy kilőszámra mérhetjük a terhet, a mely így a fejét nyomja. A leányok tizennégy éves korukban pirulás nélkül nevezik meg szeretőjüket.

A csángók házai nem oly tiszták, mint a mi alföldi magyar népünk házai; a vendégszeretük azonban tiszta magyar.

Eleinte bizalmatlanul fogadják az idegent. De a mikor egy kicsit elbeszélgettem velök, olyan figyelmesen hallgattak, úgy körülvettek, kérdeztettek, hogy milyen az élet odaát Nagy-Magyarországban, sok-e ott is az adó, igaz-e, hogy a németnek, meg a magyarnak egy a császára, — hogy bizony beleizzadtam a feleletekbe. Hoztak fel bort, mert vizet — mint mondták — Moldvában rendszerint csak a halak isznak, meg az oláhok, a kiket ők nem igen szeretnek.

A csángók munkája híres Moldvában. A bakau prefektus mondta nekem, hogy az „ungur”-ok a legjobb napszámosok, és hogy a bojár földesurak őket szeretik legjobban.

A kinek a saját fekvősege engedi, szívesen elmegy napszámba. Mert náluk nem szegény a munka. Fodor Márton például Nagypatakon százezrek ura, s azért mégis mamaligát eszik és kapál. Legfeljebb a felesége nem dolgozik, a mi megint ritkaság, mert még a jobb módúak is beleteszik a gyermekét egy tekenőbe és hajnaltól késő estig odakint kapálnak, munkálnak az „ember”-ük mellett. Náluk a férj „ember”, az asszony nem ember, csak „nép” vagy „fehérsnép”, a ki az urát magázza, holott az ura őt tegezi. A templomban elől ülnek padokon a férfiak és hátul guggolnak az asszonyok.

De azért bizony-bizony nagyon sok porczikájukban oláhok a mi moldvai csángóink. Költészetők, a mi van, már csaknem teljesen oláh, és csak nagynehezen, hosszas kérés és rimázkodás után mondtak el egy pár igazi csángó dalt és néhány székelyes nótát. No meg vasárnaponként tánc közben is magyarul kurjongatnak rim-párokat, de ezekről jó lesz hallgatni.

Sokszor, mikor magyarul énekelnek, már csak dúdolgatnak, de a dal szövegét nem értik.

Bogdánfalván például vasárnapi napon voltam és ott dalolt nekem egy pár leány nótákat. Dallamuk nem volt felvételre érdemes. Vagy oláh dallam volt, vagy ettől csak kicsit különböző, széles hullámokból álló olyan melódia, a milyen a sokat szenvedett, leigázott népeknél gyakori szokott lenni.

Egyszerre csak hallom ezt a strófát:

„Daivóftából csinátasson koporsót,
Arany szőgyel írja rá a jajsót.
Édes anyám „kosuteczucár” nem leszék,
A csákómba kakastollut nem teszék.”

Kérdeztem tőlük, mi az a „kosuteczucár”, s nem tudták.

— „Az ének így menőn”, — evvel magyarázták.

Ki tudja, majd száz esztendő múlva micsoda csodabogar lesz a Kosuth-huszárból?

Már ez az ének se csángó, a mint hogy délen a nyelvükben is több a székely sajátság, mint a csángó. Odalent sokat érintkeznek székelyekkel; talán maguk se nagyon régen kerültek ki a Székelyföldről; bár láttam Forrófalván egy mondat, a mely „Estyéfán” vajdaig

ÉJSZAKI CSÁNGÓK.

viszi fel a forrófalvi csángók eredetét, s ezen a vajdán azt a Stefánt kell értetnünk, a ki a XV. században uralkodott. (1457—1504).

*

Túl a Szerethen is sok a csángó. Csakhogy az utazónak lépten-nyomon ügyelnie kell arra, hogy valamiképpen a székelyeket össze ne téveszesse a csángókkal.

Alig van csángó falu, a melyekben ne volna egy-két vagy több székely család. Ha más nem, legalább a kántor magyarföldi. A kántorok minddedűt magyarok, mert még a hol a legtöbb tért hódított is az oláh nyelv, az istenítiszteletben még ott is magyarul mormosolják le a Miatyánkat és az Üdvözlégyet.

Túl a Szerethen is sok a keverék lakosságú falu, de ezek közt van egy pár tiszta is, mint a milyen pl. Valeni, vagy délen Ploskuén, a melyeknek lakossága jórészt éjszakaról, különösen Szabófalváról telepedett ide.

Szabófalva, az éjszaki csángók fő helye. Romántól, a románai terület székelyvárosától éjszaknyugatra fekszik a Szereth jobb partján. Legnagyobb csángó helység; 3400 magyar lélek lakik benne. Papjuk olasz ember, a ki most épített nekik szép köteplomot. De ez a 3400 lélek már csak félig magyar.

Ruházatuk még inkább oda simul az olhokéhoz, mint odalent. Talán az a legfőbb különbség az oláh és a szabófalvi csángó közt, hogy ennél soha sem hiányzik az ing keskeny gallérjáról a veres himzés, míg ezt az oláhok nem igen alkalmazzák. A könnyű libegő, rikító selyemnyakkendő pedig a déli csángóktól különbözteti meg az éjszakiakat.

Az a család, a melynek fényképét ide melléklém, az első család Szabófalván. A Rab-ok familiája ez. Gazdag és értelmes család, a melynek egy tagja, Rab Márton, képviselőjelölt is volt itt, de megbukott. Vele született hibája volt az, hogy «ungur» (magyar), még pedig «katholik».

Ezek a csángók itt már nem bortermesztők. Szép sik az egész határuk; olyan a földjük, mint a mi nagy Alföldünké, a hol ez a legtermékenyebb. Megterem rajta minden. Mintha ezek az éjszaki csángók már annak idején olyan ravaszok lettek volna, hogy kiválasztották még Moldvában is a legtermékenyebb vidéket. A Moldva és a Szereth folyók között vannak ezek a falvak.

Szabófalva körül több tiszta magyar csángó falu is van; olyan helység pedig az egész kerületben, talán egész Moldvában sincs, a hol ne járná a magyar szó, kisebb-nagyobb mértékben.

De az oláh hatás mégis e vidéken nyilvánul a legmegdöbbentőbb módon. Egész falvakra akadhatunk, a melyek a köztudat szerint magyar eredetűek, hiszen katolikusok, és mégis egy szót sem tudnak magyarul; de azért mindig

akad közöttük egy-egy bevándorlott, vagy benszültt öreg, a kivel beszélhet az utazó magyar. Különbözik Szabófalvára is belesett már a féreg. Van egy része, a melynek külön neve van: *Likoseni*. Ott már nem sokat tudnak magyarul. A mit pedig tudnak, az nagyon furcsa magyarság. Nem azért furcsa és gyalog, mert nagyon dialektikus a beszédük, hanem mert rengeteg benne az oláh elem. Beszédközlésben minden harmadik szavuk oláh.

Az első nap, hogy megérkeztem a faluba, beszéltem egy benszültt csángóval. Eleinte csak bólintott, rázta a fejét, mintha nem értette volna beszédemet. Türelmetlenül kérdeztem: — Vajon tud-e hát magyarul? — Da-da! — Ez volt a válasza. Értett magyarul, tudott is, de már még az igenlő szót is az oláhból kölcsönözte.

Nyelvüknek igen sok dialektikus sajátossága van, a melyeknek egy része a régi időből maradt meg, s egyezik nyelvemlékeink némely tulajdonságaival; másik része oláh hatás születte, a harmadik pedig székely eredetű.

A RAB-CSALÁD SZABÓFALVÁRÓL.

MOLDAI CSÁNGÓK.

Itt csak egy pár érdekesebb sajátosságot említek fel.

Minden s helyett sz-féle hangot ejtenek, s a cs helyett cz-t. Tehát felnőtt emberek így beszélnek: Diczerteszszék a Jézusz Krisztusz. Sőt a zsidó-ra is azt mondják: zidó.

A magánhangzókat gyakran egy fokkal zártabban ejtik, mint mi. A Rab-ok azt mondják magukra, hogy ók: Robok, ellenkezőleg, mint az erdélyi magyar, a ki inkább így ejtené: Rabak.

Többször gyorsan beszélnek, de azért hangsúlyozásuk általában magyar.

A ki nincs szokva beszédjükhöz, bajosan érti meg őket. Így voltam velök eleinte én is. Szabófalvi házigazdám, Martinás Antal, művelt csángó, a ki az ezredévi kiállításon is járt Budapesten. Különösen az Andrássy-út tetszett neki, meg az «öreg» Buda. Őt is csak azért érttettem eleinte olyan könnyen, mert — úgy mond — lopott idefent egy pár szót, mikor itt járt «Pest-Budán».

Iskoláik a csángóknak eddigéig egyáltalában nem voltak. Most építgetnek; Klézsen Kárpáti páter csinált. Az oláh kormány természetesen nem magyar iskolákat állít. A gyermekek oláh iskolában tanulnak, s felnőve oláh katonák lesznek, a hol sokat megismogatja hátukat a puskatus, ha nem értik meg a kommandót. De azért nem vágnak el mi hozzánk.

A csángók lassan-lassan teljesen elfelejtik nyelvünket. Sok idő beletelhetik ugyan, de végre is csak az oláhból fennmaradó sok magyar vendégszó fogja hirdetni a moldvai csángók emlékét. Ezek a kölcsönzések lesznek a mi — most még 20,000 főnyi — csángóink fejfái.

Rubinyi Mózes.

EGYVELEG.

* A világ legnagyobb órája egy philadelphiai nyilvános épület tornyán látható. Az óra lapjának átmérője 25 láb, a perczmutató hossza 12 láb, az órát mutató pedig kilencz láb. A lapon lévő számok hossza két láb nyolcz hüvelyk. Az óra felhuzását egy három lövegű gőzgép végzi. A torony magassága, melyben ez az óra el van helyezve, 351 láb.

* Julius Caesar Krisztus születése előtt a 100-ik évben július 12-ikén született s így a nyáron volt születésének 2000-ik évfordulója. Tudvalevőleg e híres ember neve után alkották meg a legnagyobb méltóság elnevezésére a «császárs» szót.

* Berlinben a kutyák száma igen nagy. A múlt évben 37,677 kutya után fizettek adót, a mi ott 12 márká, vagyis közel 14 korona egy eb után. A kutyák legnagyobb részét tej-, gyümölcs- és kenyér-árusok — kettőszével külön e célra készült könnyű kocsikba fogva, — teherhúzásra használják.

ERKEL SÁNDOR.

1846—1900.

A magyar zeneművészetet nagy veszteség érte. Erkel Sándor, a magyar kir. Opera főzeneigazgatója e hó 15-én hosszas betegeskedés után elhunyt Békés-Csabán, hol a nyarat töltötte.

A kitűnő művész annak a jeles zenész-családnak volt a tagja, melynek hírnevét atyja, Erkel Ferencz, a magyar zene halhatatlan művelője s a magyar opera megteremtője alapította meg. Erkel Sándor, a nagy mesternek negyedik fia, Budapesten, 1846 január 2-án született. Atyja eleintén nem vett észre benne olyan zenei tehetséget, mint Elek, Gyula és László fiaiban; ezért inkább valami tudományos pályára szánta. Sándor azonban mégis elkezdett zongorázni tanulni s nagy hivatottságának csakhamar olyan jeleit adta, hogy atyját is meglepte, ki aztán teljes gondot fordított kiképzetésére. Első mestere, Mosonyi Mihály, igen megkedvelte; nem győzte dicsérni nagy képességeit s gyors fölfogását. Majd 15 éves korában atyja vette

a legnagyobb. Erre valóban mintegy rá született. Rendkívül finom hallással párosult emlékező tehetsége képessé tette, hogy az operairodalmat nicsak általában ismerje, hanem a klasszikus darabokat nagyrészt könyv nélkül tudja akár előadni, akár előadatni. E tekintetben maga Liszt is megbámulta, mikor «Erzsébet-oratorium»-át Erkel Sándor egy hallásra úgy eltanulta, hogy annak egész nagy részét könyv nélkül eljátszotta zongorán.

E rendkívüli képességével és rendíthetetlen nyugalomával egyiránt hatalmában tartotta úgy a zenekart, mint a színpad személyzetét. Arcának, szemének vagy kezének egy-egy alig észrevehető jelével csodálatosan tudta vezetni mind a zenét, mind az éneket. Hirneve a külföldet is bejárta s egy ízben a berlini udvari színházak intendánsa 18,000 márká évi fizetés fölajánlásával szerződteni is akarta. De Erkel Sándor nem fogadta el a fényes ajánlatot. Magyar művész akart lenni mind halálig.

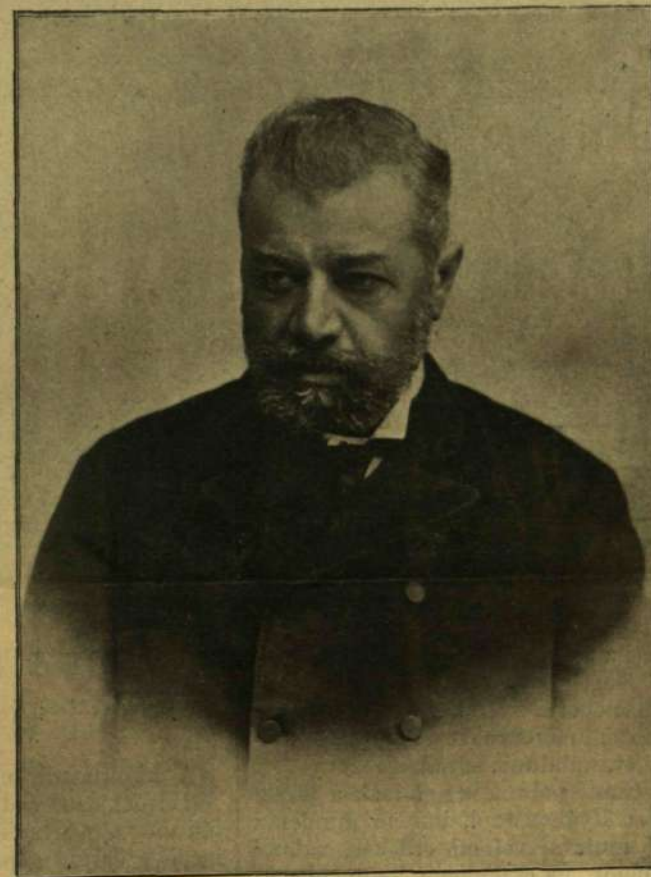
A zeneszerzésre is volt hivatottsága. «Cso-báncz» című operája, «Uvertürje», «Dalün-nep»-e és sok más szerzeménye tanúskodik

látogatta a közönség. A temetés délután történt meg. Ezernyi tömeg gyűlt össze az operaszínház előtt, az előcsarnokban pedig a fővárosi művészvilág előkelőségei. A koporsón az özvegy koszorúját helyezték el, két oldalt az opera és a fővárosi koszorúját. Minden művészi egyesület küldött koszorút. Megjelent Wlassics miniszter, gróf Keglevich István intendáns, a fővárosi színházak igazgatói, a zene-egyletek, írói körök testületileg. Az énekkarban az opera művészei is közreműködtek, s gyönyörűn énekeltek Erkel Ferencznek «A halál éjszakája» gyászdalát. Az opera zenekara játszott, a dal-egyesületek éneke felváltva kísérte a koporsót a kerepesi-úti temetőbe. A budapesti honvédszenekar is kísérte a legkitűnőbb magyar karmester koporsóját. A sírnál a Nemzeti Színház igazgatója, Beöthy László, majd pedig Várady Sándor az operaház, dr. Janovics Jenő pedig a kolozsvári nemzeti színház nevében mondottak megható búcsúszavakat.

Erkel Sándorról két arcképet közlünk ezúttal, az egyik azon időből való, mikor az operaház igazgatója volt, a másik pedig a legutóbbi évek-

Klász fényképe a 80-as évekből.

Klász 1899. évi fényképe után.

ERKEL SÁNDOR ARCKÉPEI.

maga mellé, beosztván a Nemzeti Színház zenekarába, hol 1861-től 1874-ig az üstdob kezelője volt. Emellett azonban a zongorajátékokban folytonosan tökéletesítette magát és több más hangszer kezelését is elsajátította annyira, hogy végre alig volt a zenekarban olyan hangszer, a melyhez ne értett volna. Mikor atyjának «Bánkban» című operája színe került s ebben Erkel Ferencz alkalmazni kívánta a cimbalmot: Sándor rövid idő alatt cimbalmozni is annyira megtanult, hogy ő lehetett e hangszer első bemutatója a zenekarban.

De nem elégedett meg azzal, hogy csupán zenejátékos művész legyen; a zene elméletével is alaposan és behatóan foglalkozott. 1874-ben a Nemzeti Színháznál karnátó lett. Midőn pedig atyja az orsz. zeneakadémiához lépett át, Sándor első karnagygyá, 1876-ban, Richter János eltávazása után pedig éppen ennek ajánlatára operai igazgatóvá is kinevezetett. E kettős állásában ment át az új Operaházba, hol azonban 1888-ban az igazgatói állásról lemondott s azontúl csak mint első karnagy érvényesítette nagy zenei készségét.

S hogy a karnagyí széken mily páratlanul jeles volt, azt semmi sem bizonyíthatja jobban, mint Richternek az a nyilatkozata, mely szerint: «arról lehet vitatkozni, hogy kik a nagy karmesterek: de bizonyos, hogy Erkel Sándor

erről. De művei nagyrészt kiadatlanok. Nem vágyott költői babérokra. E helyett, mint a filharmonikusok elnöke és karmestere, abban kereste fő becsvágát, hogy a jelenkori zeneirodalmat a klasszikusokkal együtt mennél teljesebben megismertesse a magyar közönséggel.

Szerény, egyszerű, utóbbi időben zárkózott természetű volt. E zárkózottságát nagyon előmozdította gyakori betegeskedése. 1898-ban egy este a «Hugenották» előadása alatt karmesteri székén szélütés érte. E bajból némileg kilábalott ugyan, de teljes egészségét többé nem nyerte vissza. E miatt csak ritkán vette kezébe a karnagy botot. Tavaly, mikor állapota aggasztóvá lett, az Operaház főzeneigazgatója czimmel visszavonult. Halálát a szélütés megismétlődése okozta.

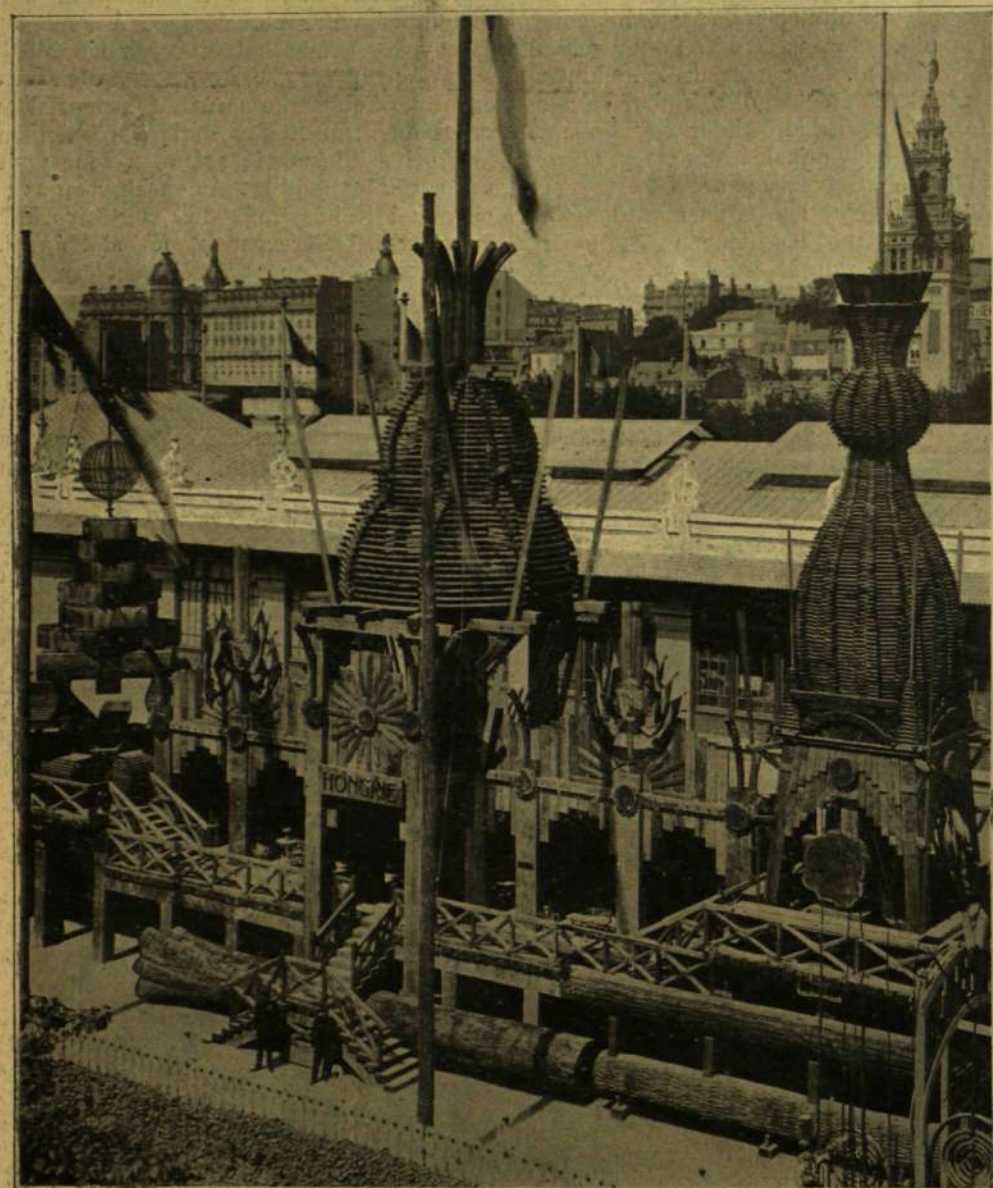
A szomorú hírre Széll Kálmán miniszterelnök azonnal intézkedett, hogy a nagy művész az operaház halottjának tekintessék s hosszú sikeres munkásságának és dicsőségének színteréről, az operaházból kísértessék ki örök nyugvó helyére. Csabán e hó 15-ikén szentelték be a halottat, s érczkoporsóba helyezve Budapestre szállították. Október 16-án érkezett ide a halott, s éjjel vitték az operaszínház előcsarnokába emelt ravatalra. A koszorúkkal elhalmozott gyászhelyet e hó 17-ikén egész délelőtt

ből származik; ezen már nagyon meglátszanak a szenvedések nyomai, melyek a művészt sirba döntötték.

WALTER CRANE KIÁLLÍTÁSA.

Kétszer láttuk a Walter Crane kiállítását, de azért nem mernénk vállalkozni arra, hogy kimerítő leírást adjuk a gyűjteménynek. Valóban bámulatos, a mit ez az angol művész 3 évtized alatt dolgozott. A mit Walter Crane munkáiban hirdet, hogy a magasabb fokú művészetet csak a szaktudósok választották külön az iparművészettől, de alapjában véve mind a kettő ugyanazonos: annak legfényesebb igazolását az angol mester kiállításában láthatjuk. Mi legalább nem tudnók egyhamarjában eldönteni: Walter Crane önálló kompozícióiban van-e több művészet, vagy a gyermekek számára készített képeskönyveiben? Jelmezkepei bájosabbak-e, vagy a majolika-edények, üvegfestmények, mozaik-lemezek számára készített rajzok? Vert réztáblával diszitenők-e örömeiből a szobánkat, vagy falkárpitaival, melyek rajzban, színben egyaránt finom alkotások?

Meg kell nézni, át kell tanulmányozni színről-színre a kiállított tárgyakat, hogy az angol művész gazdag fantáziájáról, sokoldalúságáról

A PÁRISI VILÁGKIÁLLÍTÁSBÓL. — A magyar erdészeti kiállítás.

Erdélyi fényképe után.

tiszta fogalmat alkothassunk magunknak. Ha a budapesti közönség napról-napra szokatlanul nagy számban látogatja ezt a kiállítást; ha a nézők közt finom izlésű amatőröket s egyszerű munkásokat fölvaltva találunk, annak a bizonyossága, hogy Walter Crane nálunk is nemcsak a társadalom egy osztályához szól, hanem mindenki számára tud mutatni valami érdekes, valami tanulságos dolgot. És csakugyan, az angol művész nagy hatásának titkát abban találjuk, hogy szegényt, gazdagot, műveltet és műveletlent egyaránt meg tud nyerni a művészetek szeretetének, a szép kultuszának.

A mester rajzai, akár a fölfogás eredetiségét, akár a kidolgozás leleményességét és báját tekintjük, tagadhatatlanul elsőrangú művészi alkotások. Walter Crane mindig érdekesen magyarázza a tolmácsolásra várakozó tárgyakat, és szóljon bár a gyermekekhez vagy a felnőttekhez, mindig bámulatosan eltalálja az alkalmas hangot és modort. Nézzük csak a lapunkban látható rajzokat: a „Munka diadalát”-t s az „Ől érzék tánczát”-t. Mily erővel és keccsel fejezik ki ezek a művészi földolgozások a várakozó gondolatot! Az elsőben a munka által elért siker diadalmas ujjongását véljük hallani a május elsejét vidáman ünneplő munkások ajkáról; a másodikon egy sokszor földolgozott témát variál annyi finomsággal, hogy tárgyalása az újság színezetét őrli magára. Mindkét kompozícióban egymást érik az alakok; a kör-rajzok néha egészen átszövik és fonják egymást, de azért ezeknek a konturoknak az összhangja meglepő.

Crane kiállításában a művész két fiának sok tehetségre valló vázlataival és tervezeteivel is megismerkedhetünk; valamint láthatjuk azt a pompás olajfestésű arcképet is, melyet *Watts* készített Walter Craneről néhány év előtt. Ez az arckép egyik mesterműve az újabb angol festészetnek, s mint ilyen, a külföldi kiállításokon már nem egy diadalt aratott.

A PÁRISI KIÁLLÍTÁSBÓL.

A magyar erdészet és a magyar mezőgazdasági gépek kiállítása.

A kiállításról, nevezetesen annak magyar részéről közölt eddigi ismertetéseinket kibővítjük még a magyar erdészet bemutatásának és a mezőgazdasági gépkiallításnak rövid vázlatával, mint a melyek szintén közfelfűtést keltettek a világ minden részéről érdeklődőkben.

A magyar erdészeti kiállítás részben a Szajna melletti erdészeti csarnokban, részint a szabad ég alatt van elhelyezve.

Ez utóbbi — melynek képét most bemutatjuk — már külső kereténél fogva is magára vonja a figyelmet s első tekintetre elárulja célját, t. i. a fakiallítás, a mennyiben ennek az építménynek minden egyes alkatrésze magában véve is kiállítási tárgy és oly anyagokból épült, melyek a kereskedelemben kiváló szerepet játszanak.

Belső kiállításunknál, — melynek főcélja az erdészeti tudományos oldalát bemutatni, — a rendezés úgy történt, hogy egyfelől a törvényhozás és a társadalom által létesített intézkedések szembevetődjenek, másfelől pedig az egyes tárgyak az erdészeti szaktudomány rendszere szerint helyeztetek el egymás mellett.

Különösen sikerült erdészeti szakoktatásunk kiállítása s az idevonatkozó gazdag gyűjtemények meggyőző bizonyítékul szolgálhatnak erdészeti iskoláink fejlettségének.

Számos üzemterv és fatermelési táblázat illusztrálja erdőrendezésünk mostani színvonalát. Az erdőápolás és tenyésztés állását szintén sok fénykép és grafikon mutatja; több magyar találmány ültető- és vető-gép pedig bizonyítja, hogy a mesterséges erdőtelepítés s az a körül alkalmazott különféle eljárások mily haladást mutathatnak fel hazánkban.

Az erdővédelem köréből is gazdag gyűjtemények tanúsítják, hogy magyar erdészeink e fontos dologgal minő sikerrel foglalkoznak. Külö-

nösen érdekes itt a Pisó Kornél főerdész gyűjteménye, valamint a selmeczbányai akadémia gyűjteménye az erdőre hasznos és káros rovarokból.

Az erdészeti növénytan, talajtan és vegytanra vonatkozólag több szép gyűjtemény van a kiállításon, jelesen a Teodorovics Ferencz magyar kir. erdőmester által gyűjtött teljes homoki növény- és talajgyűjtemény, a selmeczbányai magyar kir. erdészeti akadémia által kiállított gyűjtemény a Magas-Tátra gyógynövényeiből és az erdészeti akadémia kémiai laboratóriumából származó gyűjtemény, mely mészegetést, hamuszirfőzést, erdei pamutkészítést, sóska-sav-, cellulose-, fenyőkorom-, kreosot-, acetont-, methyalkohol- és eczetsavgyártást, a vanillin készítést, tannin- és cserkivonatgyártást, terpentinnyerést, colophonium feldolgozást, a cukor- és alkoholnyerést fából- és a fa száraz lepárlásának terményeit szemlélteti. Nagy gond- dal és jó izléssel van összeállítva Gáspár Béla magyar kir. erdőmester gyűjteménye, mely azokat a növényeket vagy azok alkotórészeit tartalmazza, melyek a gyógyászatban, festésre, papir- és olajgyártásra, cserzésre vagy más ipari vagy élelmészeti célokra használatnak.

Az erdőhasználatban és iparműtan köréből összeállított kiállítás szintén érdekes és különleges képeket tár elénk. Ilyen egy minta, mely a szlaviniai tölgyfa feldolgozását ábrázolja, egy másik a tűzifa feldolgozását, a szénégetést és zsindegygyártást, valamint a cserkéreg előállításához használt malomrendszereket mutatja be.

Az erdészeti építkezésekről a kiállítás rendkívül sokat nyújt. Többek közt partbiztosítási, patak-szabályozási műveket, úszató csatorna, gát, zsilip, esapókapu mintákat és hasonlókat.

Azonban mindazon érdekes és tanulságos dolgot, a mi kiállításunkon látható, nagyjából felsorolni is sok volna s csak annyit emlí- tünk meg, hogy a szakemberek általános véle- ménye szerint, az egész nemzetközi kiállításon az erdészeten Magyarország, Ausztria és Oroszország kiállításai állanak legelől.

A párisi kiállításon a mezőgazdasági gép- gyártás nem illeszkedett az általános gépkiallítás keretébe, mint az előbbi kiállításokon, hanem mint a mezőgazdasági haladás egyik főtenezője, a földmívelési csoport osztályában foglalt helyet s azon óriási csarnok, melyet az egész világ mezőgazdasága és gazdasági iparai fényes kiál- lítási tárgyaikkal betöltöttek, adott helyet annak a több ezer eszköznek és gépnek is, melyet a világ minden részéről összehordtak.

Magyarország, melynek gazdasági kiállítása a külföld részéről is legbizelgőbb elismerésben részesült, kiállításával bizonyosságot akarta szol- gáltatni annak, hogy a mezőgazdasági eszközök gyártásával, ha nem képes is még a honi szük- ségletet teljesen fedezni, de a gyártmányok minőségét tekintve a legfokozottabb igények- nek is megfelel.

A magyar kormánybiztosság arra fektette a főszűt, hogy a hazánkban nagyobb elterjedés- nek örvendő gépek és eszközök jellemző példá- nyokban bemutatassanak. Így az országban oly jelentősre fejlődött göcséplőgép gyártását a magyar államvasutak gépgyára képviseli egy szerkezetben és kivitelben egyaránt mintaszerű 12 lőerejű cséplőkészlettel, mellette kiállítva a hazánkban legelőszőr készült arató- és kaszáló- gépeket is; a kisebb gazdasági gépekből és esz- közökből pedig *Kühne E.* ismert mosoni gazda- sági gépgyára — mely a legrégibb az ország- ban, — mutatott be egy gyűjteményt, mely vál- tozatosságával és a kiállított gépek minőségé- vel igen sok látogató figyelmét lekötötte. Saj- nos, azon a szűk területen, melyet a czég izlé- se, az egész gazdasági csoport szecesszionista keretéhez alkalmazkodó díszítéssel látott el, — a kiállítási tárgyakat csak igen tömört elrende- zésben lehetett elhelyezni. A gépek közül egy tipikus magyar eke és néhány modern kettős eke, az ismert „Hungaria” és „Mosoni Drill” sorvetőgépek, valamint egy magyar találmányú „Diadal” gabonaszitító rosta, szecsavágók, morzsolók, stb. emelendő ki különösen, a mely gépeket már a francia és angol szak- sajtó is részletesebb leírásokban ismertetett olvasóival.

A czég fiatal társtulajdonosa, *Kühne Károly* úr, a gazdasági felszerelések osztályának nem-

zetközi juriyében Magyarországot képviselvén: a czég kiállítása versenyen kívül szerepelt; a jury azonban kifejezést öhajtott adni a gyárt- mányok minősége feletti elismerésének és a gyár műszaki igazgatóját, *Weegmann A.* urat, közreműködő arányéremmel, hat műhelyvezető mestert pedig bronzéremmel tüntetett ki.

Hogy a *Kühne*-gyár készítményei ország- szerte mily kedveltségnek örvendenek, ez álta- lánosan ismeretes. Legközelebb pedig a perzsa sah rendeltetett innen meg budapesti időzése alatt egyik minisztere által egy *Kühne*-féle „Mosoni Drill” sorvetőgépet, mely Perzsiában a sah birtokain fog működni, bizonyítván egy- szersmind a magyar gazdasági gépipar hatal- mas fejlődését, mely immár képes arra, hogy gyártmányainak a messze külföldön is tért hódítson.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Arany János munkáinak új olcsó kiadása. A Franklin-társulat magához váltotta Arany János munkáinak kiadói jogát a szerzői jog fennállásának egész idejére. Ezzel a Franklin-társulat most már, mondhatni, összes elhunyt nagy költőink kiadói jogának tulajdonosa. S a közönség napról-napra tapasztalja, hogy a magyar költők összes műveinek a Franklin-társulatnál megjelent kiadásai a leggon- dosabb és legkifogástalanabb alakban kerülnek a nyilvánosság elé. E részben elég csak *Vörösmarty* összes műveinek *Gyulai Pál* által, *Kisfaludy Károly*- nak *Bánóczy*, és *Kisfaludy Sándornak Angyal Dá- vid* által rendezett kiadásaira hivatkozunk. Arany János munkáiból olcsó kiadást eddig még nem ren- deztek. Most a Franklin-társulat ilyet is ad a magyar közönségnek. Arany műveinek új kiadása, melyet még *Ráth Mór* állított össze, de a melyet már a Franklin-társulat bocsát közre, hat kötetből áll, s az I. kötet a „Kisebb költemények”-et, a II. a „Toldi trilogia”-t, a III. az „Elbeszélő költemé- nyek”-et, a IV. a „Hátrahagyott költemények”-et, az V. a „Shakspearból való fordítások”-at, a VI. pedig a „Próza dolgozatok”-at foglalja magában. Ez tehát teljes kiadás, melyben Arany minden munkáit együtt kapja a nagy közönség. Ez új hat kötetes kiadás ára fűzve 20 korona, csinos vászon- kötésben pedig 30 korona, vagyis jóval olcsóbb, tehát könnyebben megszerezhető, mint Aranynek bármely eddigi teljes kiadása.

* *Eötvös Károly* irodalmi munkái. Igazi és nagy nyereségre lesz irodalmunknak *Eötvös Károlynak* az a 12 kötet könyve, a melynek kiadását legközelebb megkezdje már a *Révai Testvérek* irodalmi intézeté- nek részvénytársasága. Az első két kötet „Utazás a Balaton körül” czím alatt, már sajtó alatt van s ebből mai számunkban be is mutatunk egy szép részletet. Az ezután következő két kötet *Eötvös Károly* elbeszéléseit foglalja magában, melyek jó része évek során át a „Vasárnapi Ujság”-ban jelent meg. Úgy van tervezve, hogy a 12 kötet az idei novembertől számítva, egy év lefolyása alatt meg- jelenjen. Minden kötet 20 ívet fog tartalmazni, tehát ugyancsak terjedelmes lesz, szép, tetszetős kiállítá- sban, finom papíron. Az olvasó közönség bizonyára nagy érdeklődéssel fogadja eme köteteket, melyek nem csak valódi, zamatos magyarsággal megirt olvasmányokat tartalmaznak, hanem részben igen becses kortörténeti adatokat is nyújtanak az utóbbi 3-4 évtized magyar társadalmi életéből.

Az osztrák-magyar monarchia frásban és kép- ben című hon- és népiismerető vállalatnak köze- lebb megjelent 358. füzetével Magyarország leírá- sának VII. kötetét indult meg, mely „*Délkeleti Magyarország. Erdély és a szomszédos hegyvidé- kek*” czím alatt a régi Erdély s az ehhez nyugaton és délnyugaton kapcsoldó szomszédos hegyvi- dékek ismertetésének van szánva, összefoglalva hazánkban egész délkeleti hegyes vidékét. Ez új kötet 1-ső füzetét két közleményt foglal ma- gában, melyek közül az első, bevezetésül általános földrajzi áttekintést nyújt a kötetben tárgyalandó egész országrészről, szerkesztve *Ballagi Aladár*, *Lóczy Lajos*, *Márki Sándor* és más szakírók köz- reműködésével; a második közlemény az erdélyi

A PÁRISI VILÁGKIÁLLÍTÁSBÓL. — Kühne gépgyárának kiállítása.

részekben előforduló őskori, római és népvándor- láskori emlékek ismertetése *Téglás Gábornak*. Mind a két dolgozatban sok eredeti vizsgálódás és meg- figyelés eredményével találkozunk. A tartalmas rövidséggel teljességet párosító közleményeket összesen huszonhárom rajz világosítja és élénkíti, melyek *Cserna Károly*, *Dörre Tivadar* és *Háry Gyula* művészeiktől valók. „*Délkeleti-Magyar- országot*” kötetével egyidejűleg, váltakozva jelen- nek meg „*Horrát-Szlavonországot*” kötetének füzei, melyek *Cserna Károly* és *Dörre Tivadar* által befejezést nyer. A nagy mű a magyar kir. államnyomda ki- adásában s Révai Testvérek bizománnyában jelenik meg minden hó 1-én két-két ívnyi tartalommal, számos képpel. Egy-egy füzet ára 60 fillér.

Magyar írók élete és munkái. Az Akadémia megbízásából írta *Szinyei József*, kir. tanácsos, a n. múzeumi hírlapkönyvtár őre; megjelent a 63. füzet (VII. kötet 8-ik füzet), mely a *Lészai és Liptay* nevek közé eső 206 írónak életrajzát fog- lalja magában. Az eddig megjelent 63 füzet 13,352 írónak életrajzát és munkáinak jegyzékét sorolja föl. A munka *Hornyánszky Viktor* könyvkiadó kiadásában jelenik meg és egyes füzet ára egy korona.

Magyarító szótár a szükségtelen idegen szavak elkerülésére. A Magyar Tud. Akadémia nyelvtu- dományi bizottságának megbízásából és közreműkö- désével szerkesztette *Tolnai Vilmos*. Ez a czíme annak az új könyvecskének, mely nyelvünk tiszta- ságát kívánja védeni s elmozdítani azáltal, hogy betűrendben összegyűjtötte azokat az idegen szókat, a melyeket a társas életben, a tudományban, ipari és kereskedelmi téren, főleg pedig a hírlapiroda- lomban szoktak használni. Ezen szók legnagyobb részét pedig magyarul is ki tudjuk fejteni s gyak- ran régi jó szavakkal, — a melyek a szükségtelen- nül felkapott idegenek miatt, már-már feledésbe mentek. Ezeket, valamint a később keletkezett, de

sikerült magyar szavakat is felsorolja a könyv az idegenek mellett s kétségtelen jó szolgálatot tesz arra nézve, hogy a felesleges idegen kifejezések helyett a magyarok jöjjenek ismét használatba. Egyébiránt a könyv még nem teljes s egy- előre csak kísérletül tekintendő; maga is csak ilyennek kíván tekintetni. Ára csinos vászonkötés- ben 2 korona.

A magyar nép múltja és jelene, *Benedek Elek*- nek az a terjedelmes munkája, melyet az Athenaeum társulat illusztrált füzetekben adott ki, már teljesen megjelent. Két kötetre terjed. Az első kötet czíme és tartalma: „a szolgaságtól a szabadsáig” s a ma- gyar jobbságság történetét adja elő; a második kötet az 1848-iki felszabadulás óta történetek s a nép új életét foglalja össze „a bölesdtől a sárga” czím alatt. Le vannak itt írva a mostani népszoká- sok, játékok, ismertetve van a magyar nép családi élete, foglalkozása, könnyed, élénk előadásban. A könyvet számos rajz és színes képmelléklet élénkíti. Ára a két kötetnek díszkötésben 32 korona.

A magyar korona országainak helyesnév- tára, 1900. Most jelent meg e hasznos kézikönyv leg- újabb kiadása, melyet a kereskedelemügyi minisz- ter megbízásából dr. *Jekelfalussy József*, a statisztikai hivatal igazgatója, szerkesztett. Az új kiadás a régi, jónak bizonyult nyomokon halad. A betű- rendbe szedett helyesnévkegyikéről közli a legfőbb statisztikai adatokat, a ház- és lélekszámot, a lakosok nemzetiségét, az utolsó távírdát és postát, a pénzügyi és bírósági beosztást stb. Ára kemény vászonkötésben 12 korona. Megrendelhető akár a központi statisztikai hivatalnál, akár a pesti könyv- nyomda részvénytársaságnál (V., hold-utca 7. sz.)

Első könyv. Elbeszélések. *Irta Gombkötő Dezső*. Hét elbeszélés van összegyűjtve a kötetben s min- deniken meglátszik a gondos kidolgozás. A stílus választékos, a nyelvezet magyaros. Nagy hátrány azonban a mesék fogytatékossága s az elbeszélések- ben nem egyszer lélektani valószínűtlenségekkel, nem várt s meg sem magyarázott fordulatokkal találkozunk. A kötet Szolnokon jelent meg Bakos István nyomdájában; ára 1 korona 50 fillér.

Walter Crane rajza a lipótvárosi kaszinóban tartott felolvasás programjából.

A mit az erdő mesél. Géczy István legújabb népszínműve, melyet hatással adnak a Népszínházban, nyomtatásban is megjelent ifj. Nágel Ottó kiadásában, a „Népszínház műsora” című füzetekben. Ára egy korona.

Rózsza. Lírai elbeszélés. Irta Nagy Endre. Sok végletesség, affektáció, külső és belső fogatkozás van ebben a kis elbeszélésben; mégis kétségtelen, hogy valódi költői tehetség munkája. Nehézes, vánszorgó, döcögős sorokra dallamosan zengő strófák következnek, zavaros és mesterkelt leírásokkal lírai hevület s a szellem szípkörző játéka változik. A kis elbeszélés meséje sovány, szinte belefullad a lírai csapongás és elkalandozó kitérések özőnébe. Az alakok annyira nincsenek egyénítve, hogy nem egyebek alakjainak ködöl, így a mit tesznek vagy mulasztanak, merőben önkényesnek tűnik föl. A befejezés azonban kedves s nincsen híjával a költői igazságnak.

A költeményből álljon itt a következő néhány sor:

Fényben pompázik még a nyár,
De az alkotást unja már.
Bóhó tavasz tündéri álma,
Immár színes valóra válna.
A remekmű kész
S a fáradt művész
Hő ihlettel nézi folyton,
Am fény és hő egyre fogyton.
Pillantása lankad, bágyad,
Nem éri már azt a vágyat,
A mely egykor tette készte...
Zúll a nagy mű észrevétlen...
Fogy a virág a tar réten;
Hull, hull a fák hervadt lombja;
A bús felhők szárnya lomha;
Borzongó szél, ködös tájak;
Nem vonz többé, úz az árnyék.
Szívünkben még ragyogás van
S térdig járunk hervadásban,
Fakó, ősi hervadásban...

„Szegény asszony! Arcza hervadt, halovány...
Könny nincsen, panasz nem kél ajakán.
Száz tavasznak fehér liljom virága,
Dideregre néz a fűs világba...”

A Népszínház jubileuma. Október 15-ikén dísz-előadással ülte meg a Népszínház megnyitásának 25 ik évfordulóját. Lobogókat tűztek ki, a nézőtér fényesen kivilágították, s a minden részében meg-telt színház közönsége tapsolt, kivált Blaha Lujza asszonynak, ki művészetével annyi fényt árasztott a színház huszonöt évi működésére és a kit művés-zete teljességében szeretettel és örömmel köszön-töttek. A színház tagjai ezen a napon megemlékez-tek az első igazgatóról, Rákosi Jenőről is, fölkeres-ték otthonában és üdvözölték.

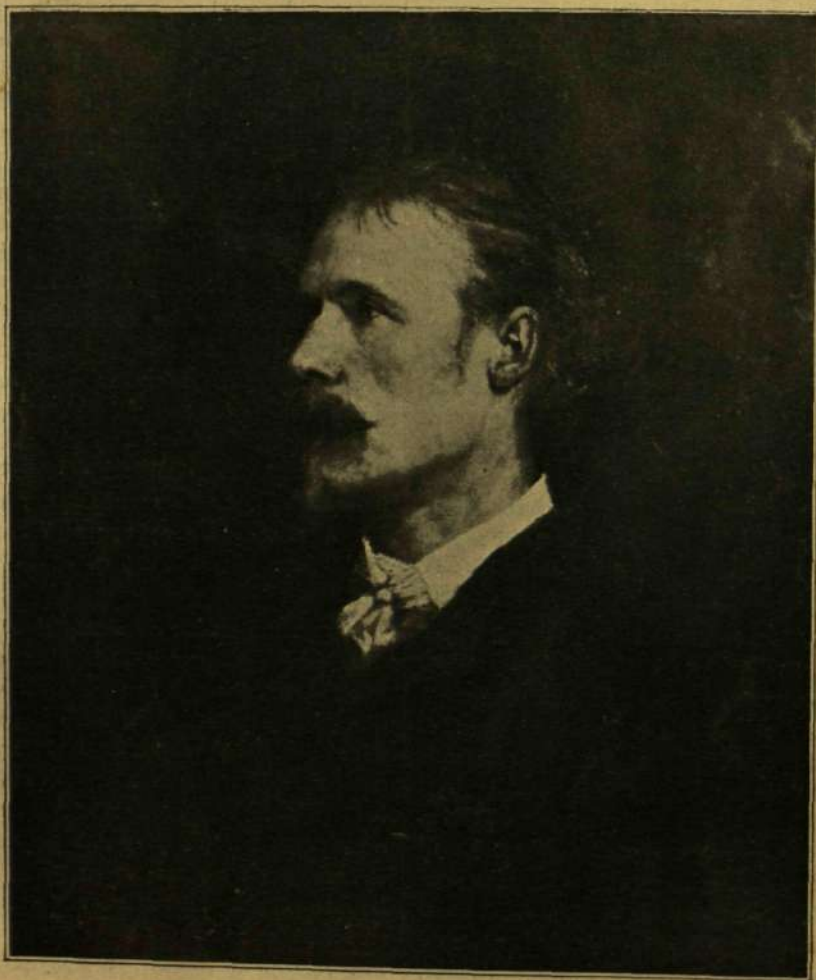
A színházi díszelőadás most is, mint huszonöt év előtt, Mosonyi Mihály nyitányának eljátszásával kezdődött. Erre Szirmai szavalta Ábrányi Emil prólogját, mely a huszonöt évét költői reflexiókkal kíséri. A mikor Blahánéra emlékezik, ki a „nótás pacírták közt a nemzet csalogánya”, a közönség hosszantartó, viharos tüntetésben tört ki. A „Csikós”

népszínműnek egy részletét játszották ezután, mely Blaháné ünneplésévé vált. Ki tudja, hányszor látta már a közönség Rózi szerepében. Ma is utólrhető-ten paraszt lánya és menyecskeje a népszínművek-nek, fűge, szép; hangja csemege, és az igazi édes magyar dalt zengi. A meleg üdvözlésre elfogódva könyezett. A „Csikós” előtt még a Népszínház ösz-szes személyzete megjelent a színpadon, mindenik valamely jelmezben. A sűrű csoportban helyet fog-lalt az öreg Kassai is, ki már nyugalmába vonult. A zenekar a „Himnusz” játszott a színpadon énekeltek hozzá. Az ünnepi előadás népszínművek egy-egy felvonásából volt összedállva. A „Sárga csikó”, Csepregy Ferencz művében Küry Klára játszott. Erzsit, „A betyár kendője” bemutatott felvonásában Hegyi Aranka a szilaj Zsófi. Szene-vélejes játéka, plasztikus táncza rendkívüli hatást tett. Végül a „Falu rosszában” ismét Blaháné ere-deti magyar művészetét ünnepelték. A többi szerep-lők is a színház legjobb erőiből voltak válogatva. A jubileum alkalmából sok üdvözlést érkezett a szin-házhoz. Üdvözölték a korán elhunyt, népszínmű-veivel annyi diadalt aratott Csepregy Ferencznek özvegyét is.

Változás a Vígsház vezetésében. Dr. Szécsi Ferencz, a Vígsház egyik alapítója és alapítása óta dramaturg-igazgatója, a színház vezetőségéből kilépett s hosszabb levélben búcsút is vett a tagok-tól. Szécsinek a Vígsház megalapításában Keg-levich István gróf mellett nagy része volt, s négy éven át a színház anyagi és szellemi ügyeinek egyik főintézője volt. E személyi változással összefügg, hogy a színház vezetősége Helai Jenőt, az ismert nevű tehetséges író művészeti tanácsadón és tit-kárral szerződtette.

A nagyváradi színház megnyitása. Október 15-én nyitották meg Nagy-Váradon az állandó színházat, melynek homlokzatára a város hírneves szülöttjének neve van kiírva: „Szigligeti-Színház.”

A megnyitó nap délutánján a város hatósága közgyűlést tartott, melyen Beöthy László főispán elnököl. Megjelent Schlauch bíbornok-püspök is; ott volt Ritók Zsigmond a királyi tábla elnöke, a törvényhatósági tagok teljes számmal; továbbá gróf Festetics Andor, a budapesti Nemzeti Színház volt igazgatója, a vidéki színészet felügyelője, a megyei tisztviselők és nagy közönség. A főispán megnyitó beszéde után dr. Horváti Géza, a színházi bizottság elnöke mondta el a színház épí-tésének történetét. Rádl Odón, a Szigligeti-társulat elnöke mondott ezután tartalmas fejtegetést a szin-házak művelői hatásáról, s köszönetet nyújtott a városnak az áldozatkészségért. A gyűlés Bulyovszky József polgármester indítványára elhatározta, hogy a beszédekert pergamenre írva elhelyezik a színház zárókövében. A gyűlés után a színházhoz vonultak

WALTER CRANE.

Watts festménye.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A Magyar Tud. Akadémia október 15-iki ülése Forster Gyula elnöksége alatt ment végbe. Csoma József mint levelező tag foglalta el helyét és szé-k-foglalóját a czímertudomány köréből vette.

Csoma József a középkori történelemben nagyon fontos, sok homályosságot felderítő kérdésről: „A nemzeti czímerek”-ről szólott. A XIII. és a XIV. században még nincsenek családnevek, az egyes családok tagjai keresztnevek mellé annak a nemnek nevét írják, kapcsolatban a „de genere” jelzővel, a melyből származtak. A család vagy a nemzetségi név kiváló, nagy szerepet játszott, előkelő, fömlőtságot viselő tagjának nevével, vagy valamely birtokról nevezi el magát. E két osztály valamelyikébe tartozik jóformán minden magyar nemzetségnév. Nemzetség-nevet, az egyes nemzet-ségek körébe tartozó családok, meglehetősen nagy számmal ismerünk a középkorból, czímert azonban

AZ ÖT ÉRZÉK TÁNCZA.

A MUNKA DIADALA.

Walter Crane rajza.

összesen csak huszonháromat, hozzászámítva azt a két, a Póki- és a Katiz-nemzetségi czímert is, a melyet Csoma székfoglalójában ismertetett. A czím-er a magyaroknál nem volt közelelt. A mo-hási csaták körülbelül 200 czímert ismerünk. — Ezután Fejérváry László olvasta föl tanulmányát „II. Béla király kancelláriájáról és okleveleiről.” II. Béla királynak tíz éves uralkodásából tizenegy oklevél maradt fenn, ezekről szólott az értekezés. Mind a két felolvasást figyelmesen hallgatták.

A Petőfi-társaság október 14-én tartott havi ülésén Prém József felolvasta „A modern dráma” című munkájának egyik részletét, mely Ibsen és Hauptmann írói egyéniségét vizsgálja, s ezenkívül Schnitzler Artúr bécsi írónak „Zöld kakadu” szin-művével foglalkozik. Utána Vértessy Arnold olvasta fel „Radványiné kalapja” című elbeszélését. Tor-kos László „A vigasz anyaga” című költeményét szavalta el hatással. Végül Jakab Odón „A tűz-oltó bál” című humorizmját adta elő, melyben egy rozsz tánczos keserveit írja le. A fölolvásó ülést zárt ülés követte, melyen a társaság által rende-zendő Vörösmarty-ünnepély napját november hó második vasárnapjára tűzték ki. Az ünnepélyen föl-olvasást tartanak Jókai Mór, Bartók Lajos, gróf Zichy Jenő, mint a székesfehérvári Vörösmarty-kör elnöke, Ábrányi Emil és még többen. Vörösmarty költeményének „A Szép Ilonka”-nak elszavalására a társaság Márkus Emiliát kéri fel.

MI UJSÁG?

A király október 13-án érkezett Gödöllőre és az egész héten vadászott. Ő Felsége e hó 18-án meg-tekintette a Gödöllőre tervezett Erzsébet-szobor két mintáját, melyeket Róna József készített, s muta-tott be a gödöllői kastélyban. Mindkét szoborminta élete delén ábrázolja a királyasszonyt. Az egyik mintán estélyre való ruha fedi a királyasszony alakját, a másik sétálóruhában ábrázolja. Percenkig szótlanul nézte a király a két mintát, aztán arra

mutatva, a mely a sétáló királyasszonyt ábrázolja, a mint könnyedén napernyőjére támaszkodik és néhány mezei virágot tart kezében, így szólott a művészhez: „Mind a két munka igazán szép. De talán Gödöllőre ez illenék jobban.” A király által választott minta kidolgozásához azonnal hozzá kezd Róna.

Fejedelmi betegek. III. Frigyes német császár özvegye, Viktória császárné, II. Vilmos német császár édesanyja, az angol királynő leánya, napok óta aggasztó betegen fekszik Homburg von der Hoheben. A császárné most 60 éves. — Albert szász király is nehéz beteg. — Oszkár svéd-norvég király egészségi állapota is olyan, hogy betegsége idejére valószínűleg régenssé nevezik ki a trónörökös-t.

A hollandi királyné eljegyzése. A hollandi hivatalos lap október 17-én tudatta, hogy Vilma királynő menyasszony. Völegénye Henrik meklen-burg-schwerini hercege, főhadnagy a porosz gárda-vadászoknál s 1876 ápril 19-én született. Vilma királynő a nyáron múlt húsz éves, s két év óta uralkodik.

Vörösmarty ünnepe. A nagy költőnek századik évfordulóját országos ünnepel ülik meg Székes-fehérvárott, egyszersmind a fővárosi tudományos és irodalmi intézetek is kegyeletesen áldoznak. Székesfehérvárra meghívta az ünneprendező bizott-ság az összes törvényhatóságokat.

December elsején a fővárosból induló vendégek és a székesfehérvári ünnepők Kápolnás-Nyéken, a költő szülőhelyén találkoznak, s a szülőház emlé-k-tábláját avatják föl, Vértessy József ügyvéd, a Vörösmarty-kör igazgatójának beszédével. Külön-vonaton utazás Székesfehérvárra, hol d. e. 11 óra-kor a székesegyházban nagy mise lesz, utána iro-dalmi ünnepély a megyeház nagyertermében, esetleg a városi színházban. Megnyitó beszédet gróf Zichy Jenő, a Vörösmarty-kör és a rendező-bizottság el-nöke mond; emlékbeszédet dr. Vass Bertalan, a

csiszt. r. pécsi főgimnáziumának igazgatója. Alkalmi költeményt dr. Vargha Gyula, a Kisfaludy-társaság titkára szaval. Az „Emlékkönyv”-et röviden ismer-teti dr. Czapáry László, a Vörösmarty-kör titkára. Záróbeszédet mond Havranek József, polgármester. A cisztercita rend székesfehérvári főgimnáziumán a nagy költő tanulókorának emlékére állított tábla leleplezése következik, utána Fejérvármegye dísz-gyűlése, Vörösmarty Mihály arcképének leleplez-sével. Alkalmi beszédet mond Szűcs Artur megyei főjegyző. Innen vonulnak a költő szobra elé, ennek megkoszorúzására. Délben díszelőadás; délután öt órakor a déli vaspálya-társaság székesfehérvári mű-helye ének- és zenekarának fáklyámenete a nagy költő szobrához. A város kivilágítása fél 6-7 óráig. Díszelőadás a városi színházban esti hét órakor. A műsor ez: alkalmi költemény, dr. Váradi Antal-tól, szavalja a szerző; „Marót bán”, Vörösmarty drámája, előadják a Nemzeti Színház művészei. Utána társasvacsora.

Vörösmarty születésének százados ünnepében a törvényhatóságok is részt akarnak venni. Székes-fehérvár városi törvényhatósága most körlevelet in-tézett az ország valamennyi törvényhatóságához, s az ünneplés módjára azt ajánlja, hogy koszorút helyezzenek Vörösmarty szobrára, de mert a ko-szoru szállítása bajos, e helyett küldjenek bizonyos összeget, a melyből hatalmas bronzkoszorút készí-tenének s annak minden levelén egy-egy adakozó törvényhatóság neve lenne megörökítve.

A fővárosi írók körében pedig mozgalom indult meg, hogy Vörösmartynek Budapest szobra legyen. Erre a célra különféle helyen gyűlt már össze bizonyos összeg s most az Othón írók és hírlapírók köréből indúl ki a mozgalom, hogy a nemzetet általánosabb adakozásra kérje föl. Az Othón e hónap 28-án délelőtt 11 órára díszter-mébe a közélet és irodalom számos kitűnőségét értekezletre hívta meg ebben az ügyben.

Kufeké féle gyermeklisztje

Magyarország Ausztria, Németország sat. legelső hozzáértői adják
Legjobb és legolcsóbb táplálkozás egészséges és belbeleg gyermekeknek
Kapható minden gyógyszerárban, károgatóban és a gyárnál R. KUFEKE WIEN VI/2

Czerny-féle híres és elismert készítményei. 8569

Osan-szójav-esszencia, 1 üveg 1 kor, 76 fill. Osan-fogpor, 1 doboz 88 fill. Oriental. Rosenmilch (Keleti rózsatej) 1 üveg 2 kor, hozzá a Balsamszappan 60 fill. Tanningene (hajfestőszér) sötétzölke barna és fekete színekben, ára egy üvegnek 5 korona. ANTON J. CZERNY, Wien XVII., Carl Ludwigstr. 6. Főraktár: Török József gyógyszerár, Budapest, VI., Király-u. 12., továbbá minden gyógyszerárban és illatszertárban.

Legjobb és leghíresebb
pipere holgypor: a
La

VELOUTINE
Különleges Rizpor
BISMUTTAL VEGYITVE
CH. FAY, ILLATZERÉSZ.
PARIS — 9, rue de la Paix. 9 — PARIS.

CHINA-BOR
SERRAVALLO, VASSAL
gyengék, vérszegények és labadozók számára.

Legjobb ajánlva és alkalmazva a következő tanácsok által: dr. Braun, Drasche, Kraft-Ebing, Monti, Mosetig, Neusser, Schauta, Weinlechner stb. 1000-nél több elismeréssel. Arak: 1/2 literes üveg frt 1.20, 1 literes üveg frt 2.20. Kapható minden gyógyszerárban. 8542
Serravallo J. gyógyszer. Triestben.

A cs. és kir. szabad. pneumatikus
KELETI-féle gummi sérvkötő
ragó nélkül, automatikusan mozgatható pelottával, minden sérvben szenvedőknek kiválóan megkönnyebülést hoz! Az árak igen jutányosak. Kicsérles meg van engedve. Illusztrált árjegyzékek minden nemű poréz gummi-különlegességeiről is, a legnagyobb díszkötés mellett küldi azt a gyár: **KELETI J. Budapest, IV., Koronaherceg-u. 17.**

Osztálysorsjegyek

1/1 = 12 kor., 1/2 = 6 kor.
1/4 = 3 a 1/8 = 1.50 kor.

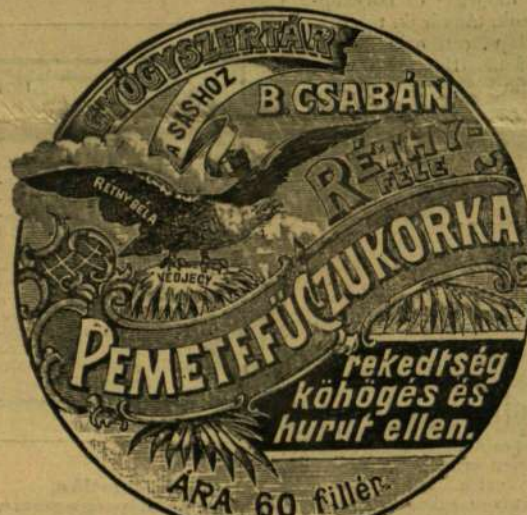
«**Mercur**» BANK és VÁLTÓÜZLET
részvénytársaság

8879

! Tévedés elkerülése végett ! Csak Budapest, IV., Váci-utca 37. sz. (a bank saját házában).

Szőlőoltványok

és európai gyökere szőlővesszők. 16908
Szokványminőségben teljes jóállással, fajtázás és minden hibát mentes. A melyek lezárított áráról, az előleg nélküli megrendelésre a szokványminőségű csak részben lezárított oltványoknak, az a költségmenet viszonylatáról az legyen és természetesen kifizető árjegyzék nyújt teljes és kimerítő leírásokat.
Riparia-Portalis (valdi Glorie de Montpellier.)
Ruprestis-Monticola (azonos és teljes leírás)
Élőkerítés (elővessző, csemekék, Gleditschia. — (Koronatörzs, Kriestörzs vagy fűszárpénylevél).
Ezen katalógus megismerése minden birtokosnak igen érdekben áll, meg szoktak is, kik remélni semmit nem akarnak, meg benne nem csak az árak lezárása foglaltatik, hanem számos oly «áramények, melyek a szőlőnek nagy előnyt hoznak. — Tartalmazza ezeken kívül az összes szőlőfajták leírását, termékeiket, vidékeikről való előzetes, meteszt, betegségeikről szemben álló képeket és más gyakorlati tudnivalókat. Ugyanakkor az **Élővessző telepités** rendkívül eredményes, melyek minden gazdára nagy előnyvel bírnak. — Cím: Ermelkei első szőlőoltvány-telep. Nagy Gábor, Nagy-Kágya u. p. Székely-ud.

Kapható minden gyógyszerárban. 8869

A 20 év óta ismert és kedvelt
Szőrirtószer (Epilatoire),
mely teljesen kirtja a
szőrt az arczból
a kéztől, a kartól stb. most meg lett javítva és hatása gyorsabb, mint azelőtt volt. Teljes jóállás. Ára 1 kis üvegnek 5 frt, 1 nagy üvegnek 10 frt.
Fischer Róbert
a vegyész tudora és szőrtörőszertész.
Wien, I., Habsburgergasse 4.
Fűzetek, melyek az osztrák és az egyes különlegességek használatáról szólnak, ingyen és bérmentve küldetnek. A készítmények ártalmatlanságáról szőző bizonyítványok bárkinek birtoklására állanak úgy szintén szőrtörő készítményküldésével minden világrészről. Felvilágosítás szőrtörési ügyekben ingyen adatik, leveleiben is. Raktárak Budapestben: Török József és Koller Testvérek gyógyszerárát. 8889

Hölgyeknek nélkülözhetetlen.
A női szépség elérésére, tökéletesítésére és fenntartására legkiválóbb és legbiztosabb a 8706
MARGIT-CRÈME,
mely vegyész és teljesen ártalmatlan. Ezen világhírű arczkezelő pár alatt elővessző, májfolt, pattanás, bőrtörés (Mitesser) és minden más bőrbaj. Kisimítja a ráncokat, redőket, himlőhelyeket és az arczot fehérre, simává és idévé varázsolja. Sem higanyt, sem ólomot, sem más ártalmas anyagot nem tartalmaz. Ára nagy tégely 2 kor., kis tégely 1 kor., Margit holgypor 1 kor. 20 fill., Margit szappan 70 fill., Margit fogpép (Zahnpaste) 1 kor., Margit arczvíz 1 kor. Postán utánvétellel vagy a pénz előzetes beküldése után küldi a készítő: 8706
FÖLDES KELEMEN gyógyszer. Arad.
Kapható minden gyógyszerárban.
Főraktárak Budapestben: Török József és Dr. Egger Leo «Nádor» gyógyszerárban.
Törv. védve. Legjobb szépség-szer.

KIVÁLÓ ERŐSÍTŐSZER

Farbenfabriken vorm. Friedr. Bayer & Co. Eilberfeld.

SOMATOSE

húsból készült és ennek tápanyagát tartalmazó, ízletes, könnyen oldódó Albumose készítmény a legkiválóbb
erősítő-szer
gyenge és a táplálkozásban elmaradtaknak, ideg-, mell- és gyomorbetegségeknek, beteggyógyosoknak, angor körülben szenvedő gyermekeknek, szülőknek, nemkülönben
Vas-Somatose
alakjában a
sápkórosoknak
lees ajánlva az orvosok által.
Vas-Somatose nem egyéb más egyszerű összetételű vasat, a melyben alakban a vas az emberi testben van jelen, tartalmazó Somatose.
Somatose rendkívül fruszesszi az étvágyat.
Raktárban van az összes gyógyszerárakban és gyógyszerárakban.

Hirdetések felvételnek a kiadóhivatalban.
Budapest, IV., Egyetem-utca 4. sz.

Szépség és egészség.

Kinek van szeplője?
pattanás vagy bőrtörés az arczon, az használja a teljesen ártalmatlan Rozsnyay-féle világhírű **Serail-arczkenőcsőt,**
mely az arczbőr rövid időn fehérré, tisztává és idévé teszi. Egy tég. ára 1.40 kor. Egy kis tégely ára 70 fill. Serail-szappan egy tég. 60 fill., Serail-holgypor egy doboz 1.40 kor. Kiváló és valódi Bpestszappan egy tég. 80 fill.
A t. cz. házasság szíves figyelmébe ajánljuk, hogy mindezen készítményeink törvényesen bejegyzett védjeggyel vannak ellátva, mely az arad szabadságszobrot ábrázolja.
Kapható: **ROZSNYAY MÁTYÁS** gyógyszerárban Arad, Szabadság-tér.
Budapestben: Török József és Dr. Egger Leo «Nádor» gyógyszerárban, valamint minden magyarországi gyógyszerárban.

Idegesség, vérszegénység
és az ebből származó bajok ellen legbiztosabban hat **Rozsnyay Vasaschinabóra,**
mely saját termésként minél előbb borral becsiszva, hatással minden hasonló készítményt felülmúl. Egy üveg ára 2 kor. 40 fill., 6 literes franco külföldre 12 kor. 12 fill. 8400

43. SZÁM. 1900.

BUDAPEST, OKTÓBER 28.

47. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK (a Világkrónikával) együtt egész évre 24 korona, félévre 12 a. Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG (a Világkrónikával) egész évre 16 korona, félévre 8 a. A POLITIKAI UJDONSÁGOK (egyes évre 10 korona, félévre 5 a. Világkrónikával). Külföldi előfizetőknek a postai megfizetésről viteldi is csatlakoz.

GRÓF CSÁKY ALBIN,

A FÖRENDIHÁZ ELNÖKE.

GRÓF CSÁKY ALBINT kinevezte Ő Felsége a főrendiház elnökévé s az erről szóló királyi elhatározást e hó 13-án közölte a kormány a főrendekkel. Mikor 1894 nyarán gróf Csáky Albin elhagyta a kultuszminiszteriumot, s mikor félév múlva, azt követőleg, az ő hatalmas tetterejű társai, Wekerle Sándor és Szilágyi Dezső is leléptek arról a küzdőtérrel, a melynek első rangú és fénylő harcosai voltak, elterjedt hit volt az, hogy visszavonulását kegyvesztés és kiséri felülről s ezen a nyomon aztán kevesen is hittek az ő fel-támadásukban. Egészen tévesen. Ő Felsége szigorúan alkotmányos fölfogása és eljárása ezt a föltevést egyenesen kizárja. Az esetleges kedélyi mozzanatok az ő nála mindig háttérbe szorította a magasabb tekintet. Visszalépett kormányfőre akaratának kérdésére főként a korona legelső bizalmi emberén, a kormányelnökön fordult meg. A kit a kormányelnök közszempontból a kormányzat, vagy bármiféle méltóság részesévé tenni szükségesnek tart, annak javára ő mindig meg tudja nyerni érveivel az uralkodót. Így történt most is a főrendiház elnöki méltóságával, a melyre Ő Felsége a szabadlevél egyházpolitikai törvények megalkotóját és különösen a kötelező polgári házasság szükségének legelső megpendítőjét, gróf Csáky Albint nevezte ki.

Erről az elnöki méltóságról is nagyon elterjedt nézet az, hogy egyértelmű a nyugalmi helyzet, hogy annak viselője nem aktív politikai tényező. Ez is csak annyiban felel meg a valóságnak, hogy a napi politika váltakozó hullámai nem érintik őt; de parlamenti válságos helyzetekben — a melyenkből bőven volt részünk ezideig, s a melyenket a parlamenti élet esélye minden bizonynyal fölvet ezután is, — igen

jelentékeny tényező. A korona ilyen esetekben mindig kikéri a két Ház elnökeinek tanácsát. S itt aztán a tanács értékére nézve nem az állás méltósága esik latba, hanem az egyének belbecse.

Csáky Albin, belértékre, közéletünknek egyik legkiválóbb alakja. Higgadt gondolkodó, a ki ép oly alapos megfontolással foglal álláspontot minden közkérdésben, mint a milyen erős akaratával és szívós kitartással küzd a meggyőződése mellett. A kivitel útján fölmerülő akadály nem riasztja vissza őt, hanem tetteire acélozza. Meggyőződéses embere, a melyekért helyt áll le és fölfelé egyaránt. Az ellenvéleménnyel szemben türelmes és a meg-

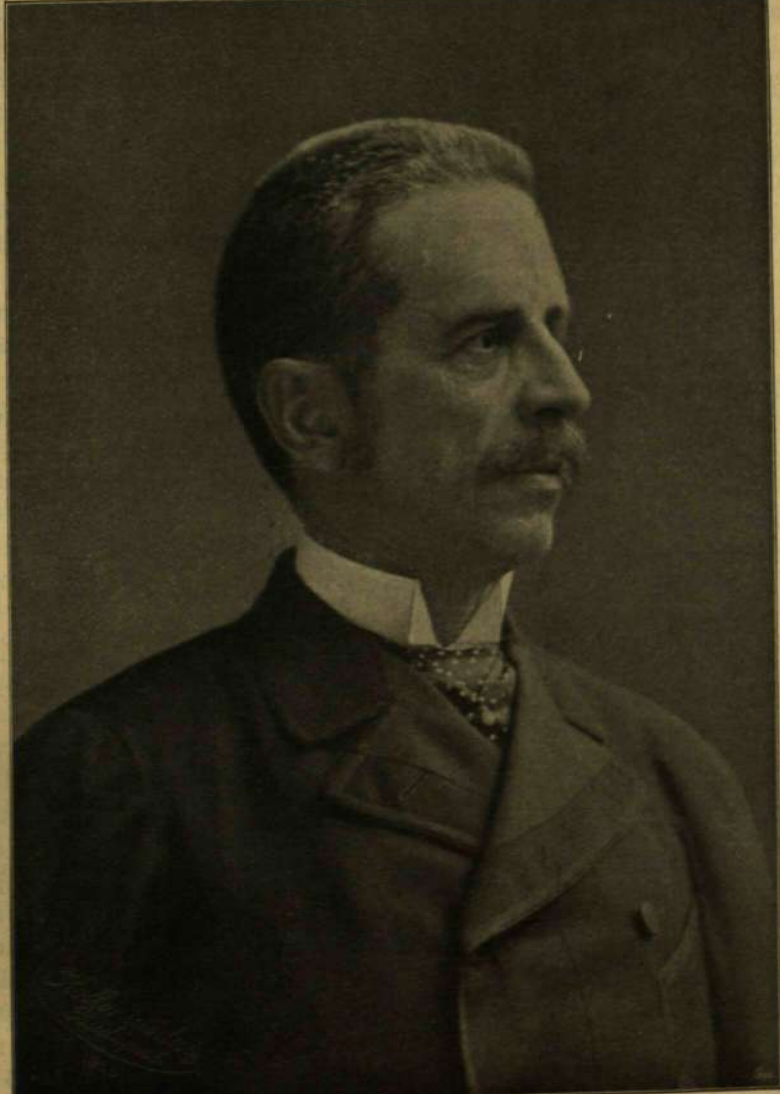
győzőbb érv előtt mindig kész meghajolni. Főjellemvonása az igazságérzet. Aggódo szorgossággal keresi az igazat, s mikor dönteni kell, a törvény az útmutatója, a melynek mint miniszter és mint képviselő is gondos őre volt.

A lelkiismeretes kötelességteljesítés mintaképe. Dolgozni szerető s a munkát másoktól is megkiváló. A kitartó munkásságra miniszter korában önmaga adta a példát. Pontosság és rendszeret sarkalta őt. Délelőtti tíz órától délutáni ötig kitartott az íróasztala mellett. Szeretett a dolgok mélyére hatolni s nem riadt vissza a soha ki nem fogyó, száraz aktahalmazok nap-nap után való végigolvasásától. Szóbeli előadás alapján nem döntött lényeges ügyben; de folytonos közvetlen érintkezést tartott fenn a munkatársával, a melyet egyszerű és megnyerő modorával kellemessé tett.

Az úgynevezett külső siker csábjait nem ismeri. A csillogó szerepléstől veleszületett, természetes húzóóddal idegenkedik. Nyilvános felszólalásaiban tet-szésre nincsen számítás. Szabatos érvelés az eszköze; hangsúlya meg azt a hatást teszi, mintha csak a saját megnyugtatóra fejtegetné világos és formában is tetszetős érveit. S ebben rejlik azoknak másokat is meggyőző erejök.

Tanácskozások vezetésére kiváló hivatottsága van. Türelmes pártatlansággal meghallgat ellenvéleményt s a maga nézete előzetes jelzésével nem vág eleje senkinek. A tárgytól elkalandozót nyugodtan tereli vissza az útra s bonyolult kérdések szétágazó eszmécsereinek gondolatmenetét éles elmével és világos látással összegezi. Higgadt egyénisége úgyszólván biztosíték a tanácsko-zások nyugodt menetére.

Ezzel az értékes fegyverkészlettel vonul most be abba a Házba, a melynek nyugodt érve-rését ő hozta szokatlan pezs-gésbe hét évvel ezelőtt s a melyet mint vádlott hagyott el a korában. Éles perben állt vele annak az előkelő testületnek egy

Koller utódai fényképe után.

GRÓF CSÁKY ALBIN.